

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Учинчи жилд

Тошкент

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

ВЕНЕЦИЯ САВДОГАРИ

ЖАМОЛ ҚАМОЛ
таржимаси

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР

- Венеция дожи.
 Марокаш шаҳзодаси } — Порциянинг жазманлари.
 Арагон шаҳзодаси }
 Антонио — Венециялик савдогар.
 Бассанио — унинг дўсти.
 Саланио } — Антонио ва Бассанионинг дўстлари.
 Саларино }
 Грациано }
 Салерио }
 Лоренцо — Жессиканинг ошиғи.
 Шейлок — бадавлат яҳудий.
 Тубал — унинг дўсти, яҳудий.
 Ланчелот Гоббо — масхарабоз, Шейлокнинг хизматкори.
 Кекса Гоббо — унинг отаси.
 Леонардо — Бассанионинг хизматкори.
 Бальтазар } — Порциянинг хизматкорлари.
 Стефано }
 Порция — бадавлат вориса қиз.
 Нерисса — унинг жорияси.
 Жессика — Шейлокнинг қизи.

Венеция сенаторлари, суд аъзолари, зиндончи, Порциянинг хизматкорлари ва бошқалар.

Воқеа Венецияда ҳам Порциянинг Бельмонтдаги мулкида кечади.

БИРИНЧИ ПАРДА**БИРИНЧИ САҲНА**

Венеция. Кўча.

Антонио, Саларино ва Саланио киришади.

Антонио

Билолмайман, кўнглим нечун ғуссага тўлмиш,
 Бу — бир жафо, сезаманки, огир сизга ҳам,
 Руҳим қайдан бу балога мубтало бўлмиш,
 Қайдан бу ғам, боиси не —
 Қанийди билсам!
 Шу белгисиз ҳасрат менга ёпишган асно.
 Уз-ўзимни таниёлмай қоламан ҳатто.

Саларино

Сиз хаёлан чарх урасиз баҳри тўлқинда,
 Сизнинг улуғ, алп кемалар сузишар унда —
 Денгизларнинг аъёнлари, боёнларидек,
 Ё бўлмаса, ҳашаматли бир карвон мисол,
 Майда-чуйда тужжорларга боқиб беписанд,
 Улар учиб ўтишаркан гўёки шамол;
 Бечоралар салом бериб, кутишар алиқ.

Саланио

Ҳа, ишонинг, худди сиздек мен ҳам мабодо
 Шундайин бир таваккалга қўл урсам агар,

Бутун зикрим, хаёлларим бўлур эди банд —
 Денгиздаги ўша ёлғиз илинжим билан.
 Шамол йўлини аниқлардим — ўт-ўлан тутиб¹,
 Кўрфазларни ахтарардим мудом картадан.
 Ва билингим, бирор белги, бирор аломат
 Башартики, сўйлар бўлса хавфу хатардан,
 Ҳасратларга чўмар эдим.

С а л а р и н о

Пуфлаб шўрвани,

Бир андиша талвасага соларди мени —
 Оҳ, нималар қила олур денгизда бўрон.
 Ё бўлмаса, қум соатин кўрганам замон
 Саёзликлар, сув остида ётган харсанглар —
 Бўлар эди кўз ўнгимда шундоқ намоён.
 Ва тасаввур этар эдим: бечора кемам
 Бир гўшада ўша очкўз қумларга чўкиб,
 Ўз қабрини ўпган каби бошини эгиб —
 Туришини! Ё черковнинг муқаддас, аъло
 Тошларига боқолмасдим сира бепарво.
 Уҳ, беомон қояларга ўхшайди улар,
 Қарс!— урилса, ожиз кемам тутдай тўкилар.
 Сочилади сувга қанча нозу неъматлар,
 Тўлқинларга талаш бўлиб кетар ипаклар.
 Мен шўрлик-чи? Бир нафасда гадо, мосиво!
 Хўш, айтинг-чи, мен шуларни ўйламайманми?
 Бир кориҳол рўй бераркан, ҳасрат-аламга
 Ботишимни ўйламаслик мумкиними асло?
 Қўйинг-қўйинг, мен биламан: Антонио, сиз —
 Денгиздаги молингизга ташвиш чекасиз.

¹ Ҳавога ўт-ўлан сочиб, унинг учишига қараб, шамолнинг йўналишини аниқлаганлар. (Тарж.)

А н т о н и о

Йўқ, ишонинг, тақдиримга айтаман шукур,
 Бисотимда кемам битта эмас-ку ахир.
 Ва уларнинг борар ери бир манзил эмас,
 Давлатим ҳам шунинг билан ўлчанмайди, бас,
 Ғам чекмайман денгиздаги бисотим учун.

С а л а р и н о

Унда-чи, сиз бирор қизга ошиқсиз.

А н т о н и о

Бекор.

С а л а р и н о

Ошиқмассиз? Унда дейлик: дилгирсиз фақат,
 Шу боисдан бирозгина хомушсиз, холос!
 Қатъий туриб, хандон уриб: «Мана, мен хурсанд,
 Ғам бегона!»— демайсизми... Риёкор Янус!
 Мен шаънингга онт ичаман, табиат деган
 Кўп ғалати одамларни яратар экан:
 Бировлар бор, худди сурнай тинглаган тўти,
 Бўйнин чўзиб, қаҳ-қаҳ урар бўлар-бўлмасга.
 Бошқалар бор, худди сирка ичгандек афти,
 Тиш оқини кўрсатмайди, ҳаттоки Нестор:
 «Бу ғалати гап»,— деб,
 шунга қасам ичса ҳам¹.

Б а с с а н и о. Л о р е н ц о ва Г р а ц и а н о киреди.

С а л а р и н о

Ана Бассанио, нажиб қариндошингиз;
 Ҳамроҳлари — Лоренцо ва Грациано.
 Хайр! Сизни қолдирамиз яхши даврага.

¹ Нестор — «Илиада» персонажларидан бири, кулгини
 куш кўрмаган, ҳамиша ўзини сило тутган. (Тарж.)

С а л а р и н о

Мен қолардим сизни пича кулдирмоқ учун,
Аммо янги мусоҳиблар сизга азизроқ.

А н т о н и о

Менинг учун ҳаммангиз ҳам бебаҳо, азиз,
Сезишимча, сизни тигиз ишлар кутмоқда,
Баҳонада — хурсанд бўлиб, қочиб қоласиз.

С а л а р и н о

Салом сизга, афандилар.

Б а с с а н и о

Синъорлар, айтинг ахир, қачон куламиз?
Қачон? Ажаб, одамови бўлиб қолдингиз!

С а л а р и н о

Бўш вақтингиз тайин этинг, биз ҳамиша шай.

С а л а р и н о в а С а л а н и о кетишади.

Л о р е н ц о

(*Бассаниога*)

Ана, синъор, учратдингиз *Антониони*,
Бас, сизларни қолдирамиз, лекин тушликка
Тайин этган жойимизни хотирда сақланг.

Б а с с а н и о

Эҳтимол, борарман.

Г р а ц и а н о

Синьор Антонио, пича рангингиз ўчиқ;
 Кўп куясиз дунё моли-сарвати учун.
 Ким уларни ҳаддан ортиқ машаққат ила
 Топар экан, маҳрум бўлар охир бир йўла.
 О, қанчалар ўзгарибсиз! Маъюс, бенаво!

А н т о н и о

Мен дунёни чин кўраман, Грациано:
 Дунё — саҳна, ҳар кимсанинг тегиш роли бор,
 Аммо, ажаб қайғулидир менга теккан роль.

Г р а ц и а н о

Менга эса масхарабоз ролини беринг,
 Кулгулардан юзларимда тошсин ажинлар.
 Оҳлар чекиб, қалбим қақшаб юргандан кўра,
 Мусалласнинг оташидан ёнсин жигарим.
 Томирида иссиқ қони гупурган инсон
 Ҳайкал қалби нечун қотиб турмоғи лозим?
 Кўзни юммай, ухлайверсанг... Еки бўлмасам,
 Асаблардан сариқ дардга бўлсанг мубтало.
 Бу қандай гап? Эшитсанг-чи, эй Антонио,
 Мен севаман сени жондан, мени тинглагил.
 Одамлар бор, бети ботқоқ бетидай заҳил,
 Қимир этмай, киприк қоқмай туринлар атай,
 Жиддий, доно, деган номни қозонмоқ учун.
 Гўё дерки: «Авлиёман, каромат этсам,

Жим туришсин, ҳуримасин

ҳатто итлар

ҳам!»

О, азизим, Антонио, менга бу аён:

Оқил доно саналурлар ўшалар, чунки

Жим туришар, талқон солиб оғизларига.

Такаллумга лаб очсам, оқибат шуки,

Эл ичида кулгу бўлар, бўлар калака

«Эси паст!» деб... Хўп, майлига, бу ҳақда кейин,

Сен хомушлик хўраги-ла шундоқ бир шухрат

Овламагин, у — арзимас, аянч балиқча!—

Ҳой, Лоренцо, кетдик, ўғит-насиҳатимни

Овқатдан сўнг тугатаман.— Хайр, ҳозирча!

Л о р е н ц о

Тушликкача қолдирамиз сизларни танҳо,

Менинг шундоқ соқов, доно бўлишим тайин,

Чунки, сайраб гал бермайди Грациано!

Г р а ц и а н о

Ҳа, мен билан бир-икки йил юрсанг ёнма-ён,

Овозинг ҳам унутасан бешак, бегумон.

А н т о н и о

Майли, унда сен учун ҳам сергап бўламан!

Г р а ц и а н о

Баракалла, жим туришлик ярашур фақат

Дудлаб пиширилган тилу бикр қизларга¹.

¹ Шекспир бу ерда сўз ўйини қияпти: «дудлаб пиширилган тил» таомга ишора (*Гарж.*)

Грациано ва Лоренцо кетади.

Антонио

Ажаб, айтган сўзларида бормикан маъно?

Бассанио

Грациано ҳуда-беҳуда гапларни узундан-узоқ вай-сайверади, бу борада унга Венецияда бас келадигани йўқ. Унинг мулоҳазалари икки ғарам сомон орасидаги икки дона бугдойдек гап. Топаман, деб кун бўйи овора бўласан, бир пайт топиб кўрасанки, излашга ҳам арзимас экан.

Антонио

Хўп, майлига. Қани айтинг — ким ўша санам, Таъзимига талпинасиз, учмоқ бўласиз?
Кимдир ўша? Айтмоқликка ваъда бергансиз.

Бассанио

Антонио, маълумингиз, этганман расво —
Ишларимни ортиқ сарфу харажат билан.
Ҳашаматли ҳаёт тарзи-ларди бедаво,
Камтар молу маблағимга юк бўлиб тушган.
Нолимайман, киборликка айтиб алвидо,
Зангин туриш-турмушимни чеклайман қатъий,
Ёлғизгина бир ташвишим: йирик қарзлардан
Қандай қилиб обрў билан қутулсам экан?..
Антонио, мен ҳамиша қарздорман сиздан —
Маблағ учун, дўстлик учун. Ана шу дўстлик
Таянч бўлур яна, дадил айтишим мумкин.

Режам билан мўлжалимни, яъни, масалан,
Қандай қилиб, қарзларимдан халос бўлишим.

А н т о н и о

Олижаноб Бассанио, айтингиз менга
Режа билан мўлжалингиз, улар мабодо
Ўзингиздек олижаноб бўлсалар магар,
Ўзим, яна бор бойлигим сиз учун нисор,
Ишонингким, мен хизматга шайман доимо.

Б а с с а н и о

Талабалик йилларимда ёйдан ўқ узиб,
Иўқотсам гар, бошқасини ўша нишонга —
Отар эдим... Бирданига икки таваккал
Икки ўқни топишимга берарди имкон —
Кўп маҳаллар... Бугун яна ўрناق оламан
Ўша бебош болаликдан, мўлжалим содда.
Сиздан роса қарздордирман... Неки бердингиз,
Бир бетийиқ бола каби сочдим-совурдим.
Аммоки, бир ўқ изидан иккинчи ўқни
Бўшатмоққа жазм этсангиз, ишонаманким,
Мўлжалини аниқ олиб, адашмай зарра,
Топар эдим иккисин ҳам аниқ бир йўла.
Ҳеч бўлмаса, тополмасам биринчисини,—
Раҳмат айтиб, қайтарардим иккинчисини.

А н т о н и о

Меҳрим сари чекка-чекка йўл изламоққа
Ҳожат борми, ахир мени яхши биласиз.
Бунинг билан шак келтириб садоқатимга
Ранжитасиз, юрагимга озор берасиз.

Бундан кўра, хонавайрон этсангиз авло.
 Сиз яхшиси, шартта айтинг: не қилмоқ жонз!
 Ва сизнингча, нималарга қодир камина —
 Мен тайёрман ҳаммасига. Қани айтингиз!

Б а с с а н и о

Бадавлат бир вориса қиз яшар Бельмонтда,
 Ой деса — ой; кун деса — кун, санобар санам.
 Фазилатлар мужассами... Шаҳло кўзлари
 Йўлламишди менга бир пайт пинҳоний салом.
 Порциядир — унинг исми, кам эмас зарра
 Уша Брут рафиқаси, Катон қизидан.
 Овозаси кетган роса... Турли эллардан
 Еллар бошлаб келар унга ошифталарни.
 Қуёш рангли кокиллари ёнар, ярақлар,
 Худди ўша афсонавий олтин баррадек.
 Бальмонт гўзал Колхидага ўшар бу замон,
 Неча Язон ошиқади ўшанга томон¹.
 О, азизим, Антонио, ўшалар билан
 Дадил туриб, тортишмоққа бўлсайди имкон,
 Қўнглим аниқ сезиб турар: аниқ, муқаррар
 Мен ютардим, мен томонда бўларди зафар.

А н т о н и о

Сен биласан, бору-йўғим бари — денгизда
 Арзигулик на маблағ бор, на тузук мато.
 Мана, аҳвол. Лекин, дўстим, югур, аниқла,
 Қайдан, қанча ақча олиш мумкин гаровга.
 Нуфузим не имкон берса Венецияда,
 Ҳаммасини охиригача ишга солайлик.
 Сени гўзал Порцияга, ўша Бельмонтга

¹ Я з о н — афсонавий қаҳрамон, олтин барранн қўлга киритиш учун Колхидага борган (Тарж).

Жўнатмоқ-чун — пул дегани, қайда бўлмасин,
Гаровгами ё қарзгами, майли, олайлик.

Кетишади.

ИККИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйдаги хона. Порция билан Нерисса
кирадилар.

Порция

Ростини айтсам, Нерисса, шу кичик жоним шу
каттакон дунёдан толиқди.

Нерисса

Азизим синъора, ана шу бахтингиз қадар бадбахт-
лигингиз бўлганда ҳам, шубҳасиз, шундоқ бўлур эди.
Ахир овқатни ҳаддан зиёд кўп еган инсон худди очлик-
дан қийналаётган кишидай азоб чекади. Демак, бахт —
олтин авсатда, яъни меъёрни билишда. Меъёрдан
ошишлар сочни оқартирганидек, меъёрни сақлаш умрни
узайтиради.

Порция

Чиройли ўғитлар, чиройли баён этилди.

Нерисса

Уларга кўнгилдагидек амал этилса, янада яхшироқ
бўлур эди.

Порция

Агар амал қилишнинг ўзи нимага амал қилиш лозимлигини билишдек осон бўлганда, бутхона ибодатхонага, қашшоқ кулбалар — шоҳона саройларга айланарди. Ўғитига амал қилган мулла — яхши мулла. Ўғирма кишига юриш-туришни ўргатишим осон, аммо ўша ўғирманинг биттаси бўлиб, ўз айтганларимга амал қилишим мушкул. Ақл қонга низом пеш қилади: лекин ёниқ табиат барча совуқ қонун-қоидалардан сакраб ўтади. Ёшлик бамисоли ҳовлиқма қуён, мажруҳ ақли расоликнинг қопқонларидан ҳатлаб ўтаверади. Лекин бу мулоҳазалар ўзимга эр танлашимга мадад берармикан! Шўрлик бошим! «Танламоқ!» Хоҳлаганимни танлашгайм, хоҳламаганимни рад этишгайм ҳаддим йўқ: тирик қизнинг инон-ихтиёри марҳум отанинг иродаси билан занжирбанд этилган! На танлай оламану на рад эта оламан, бу багритошлик эмасми, Нерисса?

Нерисса

Отангиз олижаноб киши эди. Пок юракли инсонлар баъзан ўлим олди дақиқаларида хайрли кароматлар қилишга қодир бўладилар. Бас, отангиз ана шу олтин, кумуш, қўрғошин қутичалар жумбоғини ўйлаган ва кимда-ким бу жумбоқни тўғри пайқаса, сизга мушарраф бўлишини айтган экан, билингким, сизни чинакам севган кишигина бу сир-асрорни топа олади. Хўш, айтинг-чи, келган шаҳзода куёвлардан бирортасига жиндак майлингиз борми?

Порция

Марҳамат қилиб, сен бирма-бир номларини айт. Мен уларни бирин-кетин сенга тасвишлаб берай. Ана шу

сўзларимдан майл-иштиёқим бор-йўқлигини билиб оласан.

Нерисса

Аввало, Неаполь шаҳодаси.

Порция

О, бу ҳақиқий тойчоқ: нуқул оти ҳақида гап сотади ва уни тақалай олишини ўзининг асл истеъдоди деб билади. Муҳтарама ойиси уни бирор чилангардан орттирган бўлмасайди, деган хавотирдаман.

Нерисса

Кейин пфальцграф.

Порция

У ёлғиз қош чимиришни билади, бу билан гўё «истамасангиз — ихтиёрингиз» демоқчи бўлади. Энг қувноқ латифаларни ҳам жилмаймасдан эшита олади. Ёшликда-ку — шу қадар хуфтон, қариганда — йиғлоқи файласуфга айланиши турган гап. Ҳе, улардан кўра суяк ғажиган мурдага текканим аъло. Танграм, уларга рўпара қилма!

Нерисса

Хўш, француз амалдори, мосье Ле-Бонегга нима дейсиз?

Порция

Парвардигор яратибдими, эркаклар қаторида юр-версин. Биламан, бировнинг устидан кулиш гуноҳ. Бироқ у... Ҳа, унинг оти неаполликнинг қирчанғисидан дурустроқ: у қошини пфальцграфдан кўра хунукроқ чимира олади; у — ҳамма ва ҳеч ким. Загча сайраса ҳам диконглашга тайёр... У ўз сояси билан қиличбозлик қилишни яхши кўради. Унга турмушга чиқсам, бир варакай йигирмата эркакка турмушга чиққан бўламан. Мендан нафратланса оғринмасдим, негаки, мени ақлдан озиш даражасида севганда ҳам парвойимга келмасди.

Нерисса

Хўш, инглиз барони — ёш Фоконбриж хусусида не дейсиз?

Порция

Биласанми, унинг ҳақида ҳам, унинг ўзига ҳам айтидиган гапим йўқ, негаки, на у мени тушунади-ю, на мен уни. У лотинчаям, французчаям, итальянчаям билмайди, мен эсам, қози олдида қасам ичиб айтишим мумкинки, инглизчани тариқчаям тушунмайман. У — одобли кишининг тимсоли мужассами: аммо соқов ҳайкал билан ким гапириша олади? Тагин унинг кийиниши-чи! Уйлашимча, камзулини — Италиядан, кенг, шалвираган чалворини — Франциядан, шляпасини — Германиядан, юриш-туришини эса, дунёнинг бор мамлакатларидан сотиб олган кўринади.

Нерисса

Унинг қўшниси, шотландиялик лорд хусусида-чи?

Порция

Уйлайманки, унда яхши қўшничилик муруввати бор: инглиздан қарзга шапалоқ егану имкон бўлди дегунча, ана шу қарзни қайтаришга қасам ичган. Кейин француз имзо чекиб, уни паёҳига олган шекилли.

Нерисса

Саксония герцогининг жияни, ёш немис қалай, ёқмайдимиз сизга?

Порция

У эрталаб ҳушёр юрган кезлари кўнгилни айнитади, аммо тушликдан сўнг маст қиёфасида тағин ҳам бадҳазм. Энг яхши ҳолатида — унча-мунча инсондан пасту ёмон ҳолатида — унча-мунча ҳайвондан баланд. Гапнинг хулласи, мен ундан халос бўлсам, дейман.

Нерисса

Лекин у синовда қатнашиб, қутича жумбогини тўғри ечса, никоҳга рози бўласиз ёки ота иродасини бузишингизга тўғри келади.

Порция

Шундоқ бўлмасин учун, марҳамат қилиб, ютуқ чиқмайдиган қутича устига бир стакан рейн шаробидан қўйиб қўясан. Ичида шайтон яширинган бўлсаям, немис ўша қутичани танлашига аминман. Уша латтага тегмаслик учун, Нерисса, бор чорани кўраман.

Н е р и с с а

Қўрқманг, синьора: у жанобларнинг бирортаси ҳам сизга насиб бўлмайди. Улар ўз қарорларини менга билдиришди: отангиз танлаган қутичалардан бўлак йўл билан сизга ноил бўлиш имконсиз экан, уй-уйларига жўнаб кетишларини, сизни бошқа безовта қилмасликларини маълум этишди.

П о р ц и я

Бирор киши мени отам буюрган йўл билан ололмас экан, Сивилла ёшига етсам етаманки, аммо эрга чиқмайман. Дунёдан Дианадек хур ўтаман. Лекин бу жазманлар гуруҳининг шундай оқилона йўл тутганига хурсандман, ахир улар орасида битта ҳам юракни «жиз» эткизадигани йўқ-да. Тангри таалло уларга оқ йўл берсин, деб дуо қиламан.

Н е р и с с а

Синьора, раҳматли отангиз тириклигида маркиз Монферратга ҳамроҳ бўлиб келган венециялик ёдингиздами? Олим ва жангчи эди у.

П о р ц и я

О, у Бассанио эди, уни шундай деб аташарди чамамда?

Н е р и с с а

Шундоқ, синьора. Менинг нодон кўзларимга чалинган йигитлар орасида гўзал синьорага энг лойиғи ўша эди.

Порция

Хотиримда бор. Ва эслайманки, у сенинг мақтовларингга муносиб эди.

Хизматкор киради.

Нима гап? Қандай хабарлар?

Хизматкор

Тўрт ажнабий хайрлашмоқ ниятида сизни сўроқлайди. Бундан ташқари, бешинчиси — Марокаш шаҳзодасидан чопар келди, у хўжайиним бугун кечқурун шу ерда ҳозир бўлади, деб хабар қилди.

Порция

Ана шу бешинчисига ҳам, ҳалиги тўрттасига «хайр-хўш» дегандек, «салом» деёлсам эди, ташрифига нақадар қувонган бўлардим. Сийрати — авлиё, суварти — шайтон бўлсаям, мени хотинликка эмас, асранди қиз қилиб олса, йўқ демасдим.

Юр, Нерисса, туша қолгин олдимга энди,
Бировига «хайр» дедик, бошқаси келди.

Кетадилар.

УЧИНЧИ САҲНА

Венеция. Майдон.
Бассанио ва Шейлок киради.

Шейлок

Уч минг дукатми? Яхши.

Б а с с а н и о

Ҳа, синьор, уч ойга.

Ш е й л о к

Уч ойга дейсизми? Яхши.

Б а с с а н и о

Менга, ҳали айтганимдек, Антонио кафилликка
ўтади.

Ш е й л о к

Антонио вексель билан кафилликка ўтадимми?
Яхши.

Б а с с а н и о

Менга кўмаклашасизми? Қарз берасизми? Жавобингизни билсам бўладими?

Ш е й л о к

Антонионинг кафиллиги билан уч ойга уч минг червон-а?

Б а с с а н и о

Хўш, нима дейсиз?

Ш е й л о к

Антонио — яхши одам.

Б а с с а н и о

Унинг хусусида бошқачароқ сўз ҳам эшитганмисиз?

Ш е й л о к

Йўқ, йўқ, мутлақо! «Яхши одам» дейишим билан, биласизми, у «бадавлат одам» демоқчиман, холос. Аммо унинг бойлиги — насия. Бир кемаси Триполига, иккинчиси Ҳиндистонга томон сузади, бундан ташқари, мен Риальтода эшитишимга қараганда, учинчиси ҳозир Мексикада, тўртинчиси Англияда, бошқа кемалари ҳам шу сингари бутун дунё бўйлаб тарқалиб кетган. Аммо, кема дегани, бу — тахта, денгизчи дегани — одам; кейин ер каламушлари, сув каламушлари, ерда юрадиган, сувда сузадиган ўғрилар, яъни қароқчилар ҳам бор. Бунинг устига — сувдан, шамолдан, қоялардан туғиладиган хавф-хатарларчи... Лекин, шунга қарамай, у бадавлат одам... Уч минг червон... Хўш, майли, унинг векселини қабул қилиш мумкин.

Б а с с а н и о

Ҳа, хотирингиз жам бўлсин.

Ш е й л о к

Мен бунга ишонч ҳосил қилишим керак, ишонч ҳосил қилишим учун эса, ўйлашим керак. Антонионинг ўзи билан гапиришсам бўладими?

Б а с с а н и о

Марҳамат қилиб, биз билан овқатланмайсизми?

Шейлок

Лаббай? Энди чўчқа гўштини ҳидлашим бормиди? Сизнинг назаретлик пайғамбарингиз¹ афсун билан иблисни қамаган идишда таом тановул этсам-а? Мен сиз билан олди-сотди қилишим, сиз билан юришим, ўзлашишим ва ҳоказо-ҳоказолар қилишим мумкин, аммо, сиз билан еб-ичишим, сиз билан ибодат қилишим — катагон. Риальтода не янгиликлар? Келаётган ким?

Антонио киради.

Бассанио

Мана, синьор Антонио ҳузурингизда.

Шейлок

(Четга)

Сувратда ҳам чучмалгина золимнинг ўзи!
 У жирканчдир христиан бўлиши билан,
 Ҳаммадан ҳам аянчли бир соддалик ила
 Фойда олмай, қарз бериши нафратга лойиқ.
 Пул қадрини пасайтирар Венецияда.
 Тишларимни биқинига бостирсайдим, оҳ!
 Эски дардим топар эди бир оз тасалло.
 Бизнинг қутлуғ халқимизни хуш кўрмайди у,
 Савдогарлар йиғинида, менинг шаънимга,
 Ишим, суди савдойимга шиғаб тош отар.
 Ҳақоратлар этар. Лаънат бўлсин наслимга,
 Гар кечирсам уни!

¹ Назаретлик пайғамбарингиз — ривоятларда айтилишича, Исо пайғамбар болалиги Фаластиндаги Назарет шаҳрида ўтган. Бу ерда шунга ишора бор. (Тарж.)

Б а с с а н и о

Қани, гапиринг, Шейлок?

Ш е й л о к

Уз-ўзимча нақдинамни чамалаяпман,
Лекин бундоқ ҳисоб-китоб қилиб қарасам,
Бирданига шунча пулни йиғишим қийин.
Ҳазил гапми, уч минг дукат. Хўш, нима қилдик?
Ҳа, бадавлат қариндошим, яҳудий Тубал
Мадад қўлин чўзар... Тўхтанг, ҳалиги маблағ
Қачон зарур сизга?

(*Антониога*).

Салом, муҳтарам синьор,
Ҳозиргина сўз юритдик сиз тўғрингизда.

А н т о н и о

Шейлок, мен қарз олиб ёки қарз берганимда,
Фойда олсам ёхуд фойда берсам, демайман.
Лекин дўстнинг ҳожатини чиқазмоқ учун
Бугун ушбу қондани бузмоқ бўламан.

(*Бассаниога*)

Миқдорини айтдингизми?

Ш е й л о к

Ҳа, уч минг червон.

А н т о н и о

Нақ уч ойга.

Ш е й л о к

Унутибман! Уч ойга, денг.. яъни, масалан
Сизнинг вексель билан. Буни ўйлаб кўрамиз..
Аmmo, тўхтанг: ҳозиргина айтганингиздай,
Қарз берганда фойда демай, қарз олганда-чи —
Фойдасини қўшмайсиз ҳам... Шундоқми?

А н т о н и о

Шундоқ.

Ш е й л о к

Ҳали Лаван қўйларини боққанда Яъқуб
(У ҳазрати Иброҳимга учинчи ворис,
Ҳа, учинчи ворис эди, онаси боис...)

А н т о н и о

Бу не даркор? Магар у ҳам фойда олганми?

Ш е й л о к

Иўқ, фойда-ку олмаган у... Сал бошқачароқ,
Сўзнинг асл маъносида фойда олмаган.
Лаван билан аммо шундоқ келишиб олган —
Туғилган ҳар ола қўзи менга тегиш деб.
Куз бошланиб, ҳароратга тўлган қўчқорлар
Кўкрак кериб, совлиқларга ёндашган маҳал

Олабайдоқ мато билан ҳалиги айёр
 Барг сидириб, жониворлар олдига тўккан.
 Уша йили юк кўтарган қўйларнинг бари
 Ола-була қўзи туққан... Яъқубга тегиш!
 Мана сизга бойимоқнинг йўли — бемисол,
 Ҳриликсиз, чин фойда бу, луқмаи ҳалол!

А н т о н и о

Ҳа, Яъқубга қўл келипти қулай тасодиф,
 Зотан, унга натижаси боғлиқ эмасди.
 Буюрган ҳам, бажарган ҳам, менимча, фалак,
 Сиз нақлдан судхўрликка излайсиз фатво,
 Пулларингиз — қўйлармикин, қўчқорларми ё?

Ш е й л о к

Билолмайман. Аммо, тез-тез қарзга бераман.
 Эшитинг-а, синьор...

А н т о н и о

Эшит, эй Бассанио:

Ҳатто иблис суянади муқаддас сўзга,
 Биласанми, ўша қутлуғ муқаддасотга
 Суянгувчи бузуқи қалб монанддир кимга?
 У лаблари кулиб турган золимга ўхшар.
 Ичи чирик, сирти қирмиз меванинг ўзи.
 О, нақадар зебо бўлур ёлғоннинг юзи!

Ш е й л о к

Уч минг червон! Ҳазилакам пул эмас, ахир...
 Нақ уч ойга... Қанча бўлар йиллик фойдаси!

А н т о н и о

Демакки, қарз бермоқчисиз, шундайми, Шейлок?

Ш е й л о к

Синьор Антонио, айтай, неча дафъа сиз
 Риальтода мени сўкиб, таҳқир этдингиз,
 Ерга уриб пулларимни, фойдаларимни.
 Ҳаммасига елка қисдим, бардош айладим.
 Сабру чидам — қавмимизга азалий одат.
 Мени кофир, ҳатто ит, деб, жамоат ичра
 Атадингиз, тупурдингиз жуҳуд тўнимга.
 Сабабки: у меникидир, менинг чопоним.
 Хўш, энди-чи, энди керак бўлиб қолдимми?
 Афсус, аттанг! Ҳузуримга бугун келиб сиз:
 «Шейлок, менга қарз беринг» деб жавоб кутасиз.
 Сиз — таҳқирлаб юзларимга тупурган жаноб,
 Сиз — эшикдан мени итдай ҳайдаб солган зот,
 Бугун мендан қарз сўрайсиз? Сизга пул керак!
 Нима дейман? Қандай жавоб айтайин, ҳайҳот.
 Е айтсамми: «Пул не қилсин қопоғон итда?
 Қандай қилиб уч минг дукат қарз берар кўппак?»
 Е бўлмаса, таъзим айлаб қулингиз монанд,
 Титраб-қақшаб айтсаммикин ювошлик билан:
 «Чоршанба кун тупурдингиз юзимга, балли,
 Пайшанба кун тепгандингиз кетимга, майли.
 Ит, дердингиз, эркалашлар ҳаққига энди
 Қарз берайин, қабул этинг, синьор афанди».

А н т о н и о

Яна шундай атамоққа ҳозирман бу дам,
 Тупурмоққа ва кетингга тепмоқликка ҳам.
 Қарз бермоқчи эсанг, қани берақол тезроқ —

Дўст тарзида эмас. Дўстлик излармикан, бас,
Бирор баҳра шарофатсиз, совуқ металлдан?
Берар бўлсанг, душманингда берган каби бер,
Синса, яъни таназулга учраса ўша
Роҳат қилиб ундирасан!

Шейлок

Уҳ, тутақдингиз!
Мен дўст бўлиб, кўнглингни олмоқ истайман,
Унутаман дашномлару ҳақоратларни.
Сизга ёрдам қўлин чўзиб, тийин олмайман —
Фойдасига. Сиз бўлсангиз қулоқ солмайсиз,
Мен сўзлайман сидқидилдан, яъни, юракдан.

Бассанио

Сидқидилдан?

Шейлок

Ҳа, мен буни исбот этаман:
Ҳозир бирга йўл оламиз нотариусга.
Сиз у ерда вексель ёзиб, ҳазил тариқа,
Қайд этасиз: фалон муддат, фалон дақиқа
Гар қарзимни узолмасам — тўлай жарима.
Жаримаки, энг аломат гўштингиздан мен
Сайлаб-сайлаб, нақ бир қадоқ кесиб олгайман.
Танингни қай қисмини сайлаш — хоҳишим,
Яна қандоқ кесиб олиш — бу менинг ишим.

Антонио

Бўпти, ўша векселга мен имзо чекаман,
Яна, жуҳуд — ғоят соҳиб саховат, дейман.

Б а с с а н и о

Йўқ, мени деб бундоқ вексель бериш номаъқул,
Яхшиси, мен қашшоқликда қолай бир умр.

А н т о н и о

Қўрқма, дўстим, муддатидан кечиктирмайман,
Шу икки ой орасида, бир ойча олдин —
Анов шартнинг муддатидан, тушар қўлимга
Қарзимиздан ўн баровар зиёда олтин.

Ш е й л о к

О, Иброҳим ҳазрат! Ана, христианлар.
Ўзлари-ку бир тошбағир... Бошқаларда ҳам
Кўрмоқчилар йўқ ердаги бағритошликни.
Хўш, ўзингиз ўйлаб кўринг, тўлов кечикса,
Ва битимга биноан мен олсам жарима,
Нақ бир қадоқ одам гўшти — кимга ҳам даркор,
Нархи қанча, ундан менга нечук фойда бор!
Буқа гўшти, эчки гўшти бўлса, бошқа гап,
Мен яхшилик қилмоқчиман дўстликка атаб...
Хўп, десангиз, хўп, бўлмаса, тинч қўйинг мени,
Яхшиликка ёмонлик, деб аташар буни.

А н т о н и о

Шейлок, шундай векселга мен имзо чекаман.

Ш е й л о к

Нотариусда учрашамиз. Хайр, борай мен.
Ҳазиломуз векселингиз шай турсин қўлда.

Мен борай-да, йигиб келай сўлкавойларни,
Бепарво бир хизматкорнинг измида уйим,
Хабар олай, ўша бевурд нималар қилди?
Тез қайтаман.

А н т о н и о

Борақол, эй ҳимматли жуҳуд.

Шейлок кетади.

Ажаб дунё! Жуҳуд борар Исо йўлидан.

Б а с с а н и о

Мен қўрқаман ёвузларнинг ширин тилидан.

А н т о н и о

Кетдик, дўстим. Хавфу хатар йироқ, кемалар —
Қайтиб келар у муддатдан ўттиз кун аввал.

Кетишади.

ИККИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйдаги хона.

Марокаш шаҳзодаси ўзининг хос маҳрамлари билан, Порция эса Нерисса ва бошақа жориялари билан киришади. Бурғи садоси.

Марокаш шаҳзодаси

Қоп-қора, деб таҳқир ила боқмагил зинҳор,
 Қоратўри ёпинчиққа қуёш сабабкор.
 У — қўшнимдир, сингиб кетмиш жисму жонимга,
 Уша, ҳатто, ёзда музлар эримайтурган
 Ўлкалардан чорла оппоқ шимол ўғлонин.
 Биз тиг санчиб, севгинг ҳақи, синаб кўрамиз,
 Қани, кимнинг қони қайноқ, қизғишроқ экан.
 Келбатимни кўриб қочмиш не-не ботирлар,
 Лекин сенга севгим учун қасам ичаман,
 Шу қўрқинчли башарани севмиш юракдан
 Ватанимнинг не-не танноз паривашлари.
 Мен қоп-қора шу тусимни ўзгартирмоққа
 Фақат сенинг майлинг учун бўлардим рози.
 Фақат сенинг севгинг учун, гулим, маликам!

Порция

Мен танлашда қиз кўзининг нозик, синчков
 Изми билан йўл тутишга қодир эмасман.

Лотерея ўйинига ўхшаш қисматим;
 Менга хушлаб, танламоқни тақиқ айлаган.
 Марҳум отам ихтиёрим чекламасайди, —
 Кимки сирни топса, ўшанга —
 Тегасан, деб этмасайди менга васият,
 О, шаҳзода, сизни чиндан севардим, илло,
 Шу чоққача учратганим йигитлар аро
 Қора дея санамасдим.

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

Раҳмат шунгаям!

Қани, бошланг мени сирли қутичаларга.
 Бошланг, токи мен бахтимни синаб кўрайин.
 Сафавийни бир зарб ила юз тубан йиққан,
 Сулаймонни жангда уч бор мағлуб айлаган
 Ўша эрон шаҳзодасин қабрга тиққан —
 Шу шавкатли шамширимга ичаман қасам,
 Мен кўзларни кўр қилардим бир қараш билан,
 Олишардим, кимки бўлса жаҳон паҳлавон.
 Онасини эмаётган айиқчаларни
 Тап тортмасдан шартта юлиб, улоқтирардим,
 Хўрлаб, мазах этар эдим оч арслонни —
 Фақат сенинг васлинг учун! Лекин, во дариф,
 Қудрати зўр эрлар кимдир, билайлик, дея
 Ошиқ ташлашаркан Лихас, Геркулес, бехос
 Ўша ёш маҳрамнинг нимжон, қалтироқ қўли
 Ҳеч гап эмас, ошиғини олчи айласа!¹
 Сўқир қисмат шафқат-карам кўрсатмай зарра,
 Мен билан ҳам шундоқ ўйин ўйнаши мумкин.
 Мен қолсаму нолойиқлар совринни олса,
 Улар эдим надоматдан.

¹ Геркулес — афсонавий паҳлавон, Лихас — унинг қули, ёш маҳрами. Шекспир, ошиқ ўйнаганда, нимжон Лихас баҳодир Геркулесни ютиши мумкин демоқчи. (Тарж.)

П о р ц и я

Шаҳзода, танланг,
 Ё синовда қатнашмайсиз мутлақо, ёки —
 Қатнашасиз, аммо-лекин этсангиз хато,
 Бу дунёда минбаъд бирор аёл зотига
 Оғиз жуфтлаб, сўз очмайсиз никоҳ ҳақида.
 Уйлаб кўринг.

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

Ҳаммасига розиман, рози.
 Қани бошланг мени бахтим-иқболим сари.

П о р ц и я

Аввалбоши бориб, тоат-ибодат қилинг,
 Кейин таом... Сўнг синайсиз иқболингизни.

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

Тақдир, менга марҳаматинг баланд тут, баланд,
 Ё бахтиёр, ё бир умр бадбахт бўламан!

Бурғу садоси.
 Қетишади.

ИККИНЧИ САҲНА

Венеция. Кўча.
 Л а н ч е л о т киради.

Л а н ч е л о т

Албатта виждон ана шу хўжайин бўлмиш жуҳуддан
 қочиб қолишимга йўл қўяди. Аммо шайтон шундай ав-

райди, шундай васвасага соладики, асти қўяверасиз. «Гоббо, Ланчелот Гоббо, марҳаматли Ланчелот», ёким: «Марҳаматли Гоббо», ё бўлмасам: «Марҳаматли Ланчелот Гоббо,— дейди у,— оёғингни қўлингга олиб, бу ердан қочиб қол, жуфтакни ростлаб, қорангни ўчир бу ердан». Виждон нима дейди денг: «Йўқ, тўхта, виждонли Ланчелот. Тўхта, номусли Гоббо», ёхуд юқорида айтганимиздек: «Садоқатли Ланчелот Гоббо, қочма, бундай хаёлларнинг бетига тупур». Ҳа, майли дейман. Дов-юрак шайтон бўлса-чи, шара-барангни йиғиштир, деб буюради. «Қани, йўлга туш!— дейди иблис,— йўлнинг танобини торт!» «Хўп, майли, дейман; виждон эса бўйнимга осилиб, юрагимга шивирлаб, шундай доно гаплар айтадики, қўяверасиз. «Номусли дўстим, Ланчелот, дейди у, сен номусли бир отанинг фарзандисан...» ёки аниқроғи, «номусли онанинг фарзандисан», нега десангиз, тўғриси, отам бир оз анақароқ... қандай тушунтирсам экан, бир оз кўргулиги... бор...¹ Хўп, майли: Виждон дейди: «Ланчелот, қимирлама!» «Қани, қимирла!»— дейди шайтон. «Жойингдан жилма!»— дейди виждон. «Виждон,— дейман,— маслаҳатинг маъқул!» Виждоннинг сўзига кирсам, хўжайиним жуҳуднинг хизматида қолишим керак: у бўлса — тангрим, ўзинг кечиргину! — шайтоннинг худди ўзи: жуҳуддан қочиб қолай десам яна шайтоннинг йўлига киришим керак. Бу ёқда эса, жуҳуд қуйиб қўйган шайтоннинг ўзи. Бас, жуҳуд хизматида қолишимни буюрдими, виждоним — бағри-тош. Шайтоннинг маслаҳати дуруст. Қочаман. Шайтон, оёқларим хизматингга мунтазир. Қочаман, дедимми, қочаман.

Кекса Гоббо сават кўтариб киради.

¹ Ланчелот бу ерда фикрини тўла айтмайди; у онам отанинг олдига похол солган, демоқчи. (Тарж.)

Г о б б о

Еш синьор, таҳаммул қилиб, айтинг-чи, синьор жуҳудга қашдоқ борсам бўлади?

Л а н ч е л о т

Е фалак! Бу менинг ўз отам-ку. Шу қадар кўздан қоптики, гўё дийдасига қум эмас, шағал тикилганга ўхшайди. Мени танимаяпти; бир ҳазиллашиб кўраман.

Г о б б о

Муҳтарам ёш синьор, мурувват қилинг: синьор жуҳудникига қандай борсам экан?

Л а н ч е л о т

Биринчи муюлишда — ўнгга буриласиз, аммо худди шу муюлишнинг ўзида — чапга қайриласиз; эҳтиёт бўлинг, ҳалиги муюлишда ўнгга ҳам, чапга ҳам бурилмай, тўппа-тўғри жуҳуднинг уйига қайрилиб қўя қоласиз.

Г о б б о

Ё азиз авлиёлар! Тўғри йўлга тушиб олиш мушкул бўларкан. Сиз мабодо айтолмайсизми: унинг Ланчелот деган хизматкори бўларди, ҳали ҳам ўша ердамикин?

Л а н ч е л о т

Сиз ёш синьор Ланчелотни айтяпсизми? *(Чегга)* Шошмай туринг, сизга шундоқ ҳангома кўрсатайки... *(Чолга)* Сиз ёш синьор Ланчелотни айтяпсизми?

Г о б б о

Қандай қилиб, у синьор бўлсин, бегим? Бир камбагалнинг ўғли! Отаси — ўзи айтяпти демангу — номусли, аммо, бечора, қашшоқ бир одам,— лекин худога шукурки, соппа-соғлом.

Л а н ч е л о т

Отаси ким бўлмасин, бари бир биз ёш синьор Ланчелот ҳақида гаплашяпмиз.

Г о б б о

Жанобларига таниш — фақир Ланчелот ҳақида, бегим.

Л а н ч е л о т

Мен сиздан сўрайман, балки, ёлвораман, қария: хулласки, сиз ёш синьор Ланчелот ҳақида гапираяпсиз, шундоқми?

Г о б б о

Ланчелот ҳақида, марҳаматингиз билан, бегим.

Л а н ч е л о т

Хулласки, синьор Ланчелот ҳақида. Отахоним, шу синьор Ланчелот ҳақида сўрамасангиз бўларди, негаким ёш синьор (аввало қазо ва қадар, сўнгра уч опа-сингил Паркларга¹ ўхшаш олимона кимсалар ҳам-

¹ Парклар — қисмат илоҳалари. Ривоятга кўра, улар умр ипини йигирармиш, ўша ип узилса, киши вафот этармиш. (Тарж.)

да ўзга илм тармоқлари тақозосига кўра) чиндан ҳам вафот этди, ёхуд агарда оддийроқ қилиб айтиш жоиз бўлса, нариги дунёга равона бўлди.

Г о б б о

Худоё, ўзинг мадад бер! Ахир болакай қариган чо-
гимда асо, суянчиқ эди менга.

Л а н ч е л о т

Наҳотки, мен таёқ ёки тиргович, ҳасса ёки тўсинга ўхшасам? Сиз мени танимаяпсизми, отажон?

Г о б б о

О, йўқ! Мен сизни билмайман, ёш синьор. Лекин тўғриси айтишингизни ўтинаман: менинг болам — худо унга раҳматини раво қилсин — тирикми ё ўликми?

Л а н ч е л о т

Наҳот, мени танимаяпсиз, отажон?

Г о б б о

Вой худойим-ей мен сал кам кўрман,
Таниёлмай турибман сизни.

Л а н ч е л о т

Дарвоқе: кўзингиз тузук бўлганда ҳам мени тани-
шингиз даргумон эди: ўз боласини таний олган оталарга балли. Хўп, майли қария, мен сизга ўғлингиз ҳақида

бор гапни айтай. (*Тиз чўкади.*) Мени дуо қил. Ҳақиқат рўёбга чиқиши лозим: қотилликни узоқ яшириб бўлмайди! Қим кимнинг ўғли эканини бекитиш мумкин, аммо у барибир бир кун очилади.

Г о б б о

Туринг, синьор, марҳамат қилиб, тура қолинг: сизнинг Ланчелот, яъни, менинг ўғлим эканингизга ишонгим келмаяпти.

Л а н ч е л о т

Майнавозчиликни бас қилайлик: мени дуо қил. Мен, Ланчелот, сенинг болакайинг эдим, сенинг ўғлингман, сенинг фарзандинг бўлиб қоламан.

Г о б б о

Ўғлим эканингизга ишонолмай турибман.

Л а н ч е л о т

Энди нима дейишимни ҳам билолмай қолдим: бироқ Ланчелотман, жуҳуднинг хизматкори ва ишончим комилки, хотининг Маржери — онам бўлади.

Г о б б о

Ҳа, уни Маржери дейишади, тўғри... Ва қасам ичиб айтишим мумкинки, агар, сен Ланчелот бўлсанг, менинг пушти камаримдансан. Ё парвардигор! Етказганингга шукур! Қанақа соқол ўстирдинг! Иягингдаги туклар байгалим Доббининг думидан ҳам баттар чаплашиб кетибди-ку.

Л а н ч е л о т

Демак, Доббиннинг думи тўкилибди-да: сўнги бор кўрганимда думи соқолимдан қуюқроқ эди.

Г о б б о

Ё тангрим, ўзгариб кетганингни қара! Хўжайининг билан муросанг қалай? Мен унга совға-салом келтирувдим. Қалай, у билан қалинимсизлар?

Л а н ч е л о т

Ҳар қалай, ёмонмас. Аммо, ўзимга қолса, ундан қочишга қарор қилдим; ва бирор олисроқ манзилга етмагунимча, тўхтамоқчимасман. Хўжайинимга келсак — у чинакам жуҳуднинг ўзи. Унга совға-салом?! Чилвир ҳадя қилки, ўзини осиб ўлдирсин; унинг эшигида очликдан ўлар ҳолатга етдим. Мана, қовурғаларимни битта-битталаб санаса бўлади. Лекин, ота, келганинг яхши бўлди. Совға-саломни, яхшиси, синьор Бассаниога топшира қол; одамлар оғзида дув-дув гап: хизматкорларига шунақанги кийимлар буюрганмиш... қойил қоласан! Агар унинг хизматига ўтолмасам, қочаман, дунёнинг нариги бурчига бўлсаям, қочаман. Ана, омад! Унинг ўзи бу ёққа келяпти. Ота, югур, пешвоз чиқ! Жуҳуднинг хизматида қолсам, жуҳуд бўлай энди.

Бассанио, Леонардо ва бошқа хизматкорлари билан киради.

Б а с с а н и о

Бу ишни дўндирасиз: аммо, шошилинг: кечки овқат соат бешдан кечикмасин. Ушбу мактубларни жўнатво-

ринг, кийимларни хизматкорларга тарқатинг, Грацианони менинг уйимга кириб ўтишини илтимос қилинг.

Хизматкорларидан бири жўнайди.

Ланчелот

Ота, тўппа-тўғри олдига!

Гоббо

Тангри ярлақасин сизни, бегим!

Бассанио

Беҳад миннатдорман. Мендан не тилагинг бор?

Гоббо

Мана, синьор, менинг ўғлим, камбағал бир бола...

Ланчелот

Камбағал боламас, синьор, бадавлат жуҳуднинг хизматкори, истардимки... бу ёғини отам тушунтиради...

Гоббо

У, синьор, ҳалигидай, уйқусидаям нуқул кўргани...

Ланчелот

Хуллас, озми-кўпми, ҳар қалай, жуҳуднинг хизматини қиляпман, аммо истардимки... бу ёғини отам тушунтиради...

Г о б б о

Ижозатингиз билан, бегим, у ўз хўжайини билан аҳил-тотув яшаяпти, деб бўлмайди.

Л а н ч е л о т

Қисқаси, бор гап шуки, жуҳуд мени жонимдан безор қилди, шу нарса мени мажбур этадики... бу ёғни отам қаршингизда турган қария, тангри инояти билан тушунтириб беради...

Г о б б о

Манави ерда каптар гўштидан пиширилган таом бор, шуни бегимга тортиқ этишга журъат этаман, ҳам кичик бир илтимос...

Л а н ч е л о т

Сўзни елга совурмаслик учун айта қолай: бу илтимос мени жудаям қизиқтиради... Буни афандимнинг ўзлари ана шу номусли қариядан билиб оладилар... гарчанд... ўзим айтаяпману лекин ҳар қалай, чол бўлсаям, бечора, бари бир менинг отам.

Б а с с а н и о

Битталаринг гапирсаларинг-чи. Нима истайсизлар ўзи?

Л а н ч е л о т

Сизга хизмат қилишни, синьор.

Г о б б о

Илтимосимизнинг бор қусури ҳам ана шу!

Б а с с а н и о

Мен танийман сени, майли, тилагинг қабул.
Хўжайининг бугун менга мақтади роса,
Бой жуҳуднинг қўрғонини тарк этиб тамом,
Қамбағалга хизмат бажо этмоқ бўлсанг,
Ва сен учун бир поғона баланд бўлса бу,
Ишонавер, кўтарилди тағин мартабанг.

Л а н ч е л о т

Қадимий ҳикмат сиз билан хўжайиним Шейлок ўр-
тасида чиройли бўлинибди, синьор: сизда — тангри неъ-
мати, унда эса — пул.

Б а с с а н и о

Яхши айтдинг. Энди рухсат иккингизга ҳам.
Сен боргину хўжайининг билан хайрлаш.
Сўнг уйимга келавергин.

(хизматкорларга)

Унга энг яхши

Кийимлардан беринг. Аниқ бажаринг амрим.

Л а н ч е л о т

Кетдик, ота! Мен ўзимга ўрин тополмас эканманми?
Нима, менда лаб-даҳан йўқми? Мана! *(Қафтларига)*

қарайди.) Бутун Италияни ахтарса, бунақанги бахтиёр кафтлар топилармикин!.. Шуларни инжилга қўйиб, онт ичаманки, омадим бор. Мана, қаранг ундаги чизиқларга қаранг: булар ҳаёт сўқмоқлари. Унда хотинларнинг кўплигини айтмайсизми, хотинларни! Ун беш хотин — бу ҳали ҳолва. Бу ёқда яна ўн бир бева, тўққиз бокира қиз — бир киши учун ёмон бойлик эмасдир-ов. Бундан ташқари, уч марта чўкиб, ўлим чангалидан қутилиб қоларканман... Пар тўшакка ётганимда даҳшатли хавфхатарнинг шундоқ ёнгинамда туриши-чи... Мана буни омад деса бўлади. Хўш, борди-ю, фортуна¹ хотин қавмидан бўлса, бундай ишларда у шафқат-марҳаматини аямайди. Қетдик, ота. Мен жуҳуд билан кўз очиб юмгунча хайрлашаману чиқаман.

(Кетишади)

Б а с с а н и о

Леонардо, дўстим, ўзинг машғул бўл энди.
Харид қилиб, ҳамма ишни айла жо-бажо.
Тезроқ қайтгил: ахир, бугун меҳмон этаман
Энг қадрдон дўстларимни. Қани, қимирла!

Л е о н а р д о

Айтганингиз бажарилур, муҳайё бўлур.

Г р а ц и а н о киради.

Хўжайининг қани?

Л е о н а р д о

Анув ёқда, синьор.

(Кетади)

¹ Ф о р т у н а — тасодифий омад маъбудаси.

Грациано

Синьор Бассанио...

Бассанио

Грациано!

Грациано

Сиздан битта ўтинчим бор...

Бассанио

Олдиндан қабул.

Грациано

Сиз бу илтимосимни ерда қолдирманг, мен сиз билан Бельмонтга жўнашим зарур.

Бассанио

Зарур? Бўпти, кетдик! Лекин Грациано,
Ҳаддан зиёд ўтсан, йўқдир сўзингда меъёр.
Булар бари қадрдон ва таниш даврада
Ярашади сенга, яъни, нуқсон саналмас.
Аммо-лекин нотаниш бир даврада улар
Туюлади қўрслик ёки қўполлик бўлиб.
Шунинг учун ўша ёниқ табиатингга
Бир-иккита совуқ томчи томиз, йўқ эса,
Лой этасан мени ваҳший атворинг билан,
Поймол бўлур умидларим!

Г р а ц и а н о

О, Бассанио!

Айтганингиз бўлур, ўзни камтарин тутиб,
Ибо билан сўзламасам, сўкиниб гоҳ-гоҳ,
Қўлтигимга дуо китоб солиб юрмасам,
Тушлик пайти ибодатда шляпам билан
Қўзларимни бекитмасам, титроқ сас ила
«Омин!» дея оҳ чекмасам, бувисига нақ
Авлиёдек кўринмоқчи бўлган зот каби
Юриш-туриш низомига амал этмасам,
Ҳукм қилинг, майли, бошқа ишонманг менга.

Б а с с а н и о

Хўп, кўраминиз.

Г р а ц и а н о

Ҳисоб эмас, аммо бу кеча
Унга қараб ҳукм этманг.

Б а с с а н и о

Иўқ-йўқ, аксинча,
То тўйгунча бу кеч яйраб, маишат айланг.
Мен ҳам дўстлар даврасида қувнамоқчиман.
Энди боринг, ишларим кўп, хайр, ҳозирча.

Г р а ц и а н о

Мен учрайман Лоренцога, бошқаларга ҳам,
Зиёратда бўлажакмиз сизда жамулжам.

(Кетишади.)

УЧИНЧИ САҲНА

Аввалги жой. Шейлок уйидаги хона.
Жессика билан Ланчелот киради.

Жессика

Бизникидан кетаяпсан, менга хуш эмас,
Нега десанг, бу уй— дўзах, сен-чи—шўх шайтон,
Кулдиардинг, ёзар эдинг кўнглимни баъзан,
Хўш, омон бўл... Мана сенга совға — бир дукат.
Ҳа, Ланчелот, Бассанио уйида бугун
Лоренцога дуч келишинг, менинча, тайин.
Унга тутқиз шу мактубни, лекин, пинҳона,
Хайр энди, саломат бўл, борақол, яна
Иккимизни сўз устида отам кўрмасин.

Ланчелот

Саломат бўлгайсиз! Кўз ёшларим мени бўғиб қўйди.
Гўзал кофирам, мафтункор жуҳуд бекачим! Борди-ю,
бирор христиан сенга етишмоқ йўлида товламачиликка
юз бурмас экан, мен тамом аросатда қоламан. Аммо...
саломат бўлгайсиз! Бу аҳмоқона кўз ёшларим менинг
мардона руҳимни гарқ этди. Саломат бўлгайсиз!
(Кетади).

Жессика

Хайр энди, саломат бўл, дўстим Ланчелот!
Ажаб, ҳайҳот! Мен отамга фарзандлигимни
Уйлаб, бундоқ уялишим — нақадар гуноҳ!
Аммоки, мен бори-йўғи қондошман, холос.
Лекин, сира юракдошмас. Тингла, Лоренцо,

Энди айтган сўзингда тур, кураш сўнггида
Бўлажакман христиан ҳам сенга хотин.

(Кетади).

ТҮРТИНЧИ САҲНА

Уша жой. Кўча.

Грациано, Лоренцо, Саларинно ва Саланино
кирадилар.

Лоренцо

Шундай қилиб, зиёфатдан қочиб қоламиз —
Сездирмасдан... Сўнгра менинг уйимга бориб,
Ниқобларни киямизу изга қайтамиз.
Бир соатда улгураамиз.

Грациано

Аммо ҳали керагича тайёр эмасмиз.

Саларинно

Ҳагто, тайин этилмаган машъалбардорлар.

Саланино

Бўладиган бўлса — тўкис, бежирим бўлсин,
Нари-бери бўлса, қўйинг, мутлоқ керакмас!

Лоренцо

Ҳозир роса тўрт; яна икки соат бор,
Уйлайманки, улгураамиз...

Данчелот мактуб кўтариб киради.

Нима гап, ошна?

Ланчелот

Марҳамат қилиб, манавини очиб қарасангиз — нима гаплиги шундоқ кўринади қўяди. (*Мактубни узатади.*)

Лоренцо

Ёзган қўлни танияпман... Назокатли қўл!
Ўзи ёзган шу сип-силлиқ қоғоздан ҳам оқ
Ва латифдир ўша қўлчалар!

Грациано

Ишқномами?

Ланчелот

Жўнамоққа рухсат этинг, синьор.

Лоренцо

Ҳа, қаяққа?

Ланчелот

Сизга айтсам, синьор, собиқ хўжайиним — жуҳудни янги хўжайиним — христианнинг уйига зиёфатга таклиф этгани боряпман.

Лоренцо

Манавини олгин, гўзал Жессикага бер,
Ва оҳиста маълум қилким, бораман. Жўна.

Ланчелот кетади.

Л о р е н ц о

Қани энди маскарадга ҳозирланайлик,
Машғалбардор тайёр, уни ёллаб қўйганман.

С а л а р и н о

Ундоқ бўлса, мен жўнадим; мана тайёрман.

С а л а н и о

Мен келаман.

Л о р е н ц о

Шундай қилиб, бир соатдан сўнг
Грациано уйига йигилсин барча.

С а л а р и н о

Бўпти, борамиз.

С а л а р и н о ва С а л а н и о кетишади.

Г р а ц и а н о

Ҳалиги хат кимдан, гўзал Жессикаданми?

Л о р е н ц о

Дўстим, сендан яширмайман... Жессика ёзмиш
Отасидан уни қандоқ олиб қочишим.
Ёзмиш яна, шайдир қанча олтин, жавоҳир,
Олифта бир йигитчанинг кийим-боши ҳам.

Ҳа, гар жуҳуд етолса кўк марҳаматига,
 Етар балки шу гулчеҳра қизи туфайли,
 Лекин ўша паривашнинг йўлини офат
 Тўсар бўлса, эҳтимолки, бунга баҳона,
 Боис шуки, у — ярамас жуҳуднинг қизи.
 Мен билан юр, мана мактуб, ўқи, азизим,
 Машғалбардор бўлар менга санамнинг ўзи.

(Кетишади.)

БЕШИНЧИ САҲНА

Уша жой. Шейлокнинг уйи олдида.
 Шейлок билан Ланчелот киради.

Шейлок

Мана энди, ўзинг кўриб, баҳо берасан,
 Иккимизнинг фарқимизни кўриб биласан. —
 Эй Жессика! Энди тўйиб-бўкиб юрмайсан
 Мендагидай... Ҳей Жессика!... Ҳам ухламайсан
 Хуррак отиб, босинқираб кийим йиртмайсан.
 Ҳей, қайдасан, Жессика?

Ланчелот

Ҳой, Жессика!

Шейлок

Сен нимага қичқирасан? Чақир демадим

Ланчелот

Ҳазратлари ҳаминша, бирор ишни буйруқсиз бажа-
 ролмайсан, деб мени сўкар эдингиз,

Ж е с с и к а к и р а д и .

Ж е с с и к а

Лаббай, ота! Нима дейсиз?

Ш е й л о к

Зиёфатга чорламишлар, мени, Жессика,
 Қалитларни олгин.— Аммо бориш шартмикин?
 Мени чорлар дўсглик эмас, хушомадгўйлик,
 Йўқ, бораман, нафратимнинг зўридан ҳатто,
 Тўйгунимча еб-ичаман: майли, тўласин
 Мен учун у христиан-исрофгар.— Қизим,
 Ҳай, сен уйдан хабардор бўл ҳар бир сония,
 Аслида-ку бормаганим маъқул эди-я...
 Бир фалокат ўралашиб юрар изимдан,
 Пул солинган халталарни тушимда кўрдим.

Л а н ч е л о т

Шафқатингизни дариг тутманг, синьор: менинг ёш
 хўжлийним нафратингизга умид боғлаган¹.

Ш е й л о к

Мен ҳам ундан шуни умид қилардим.

Л а н ч е л о т

У ерда қандайдир фитна тайёрлашаётгани аниқ:
 маскарад бўлади, демоқчимасману аммо кўрасиз, ўша

¹ «...нафратингизга умид боғлаган» — Ланчелот «ташрифингиз» дейиш ўрнига «нафратингиз» дейди. (Тарж.)

душанбаи пок эрталаб соат олтиданоқ бурнимдан қон кета бошлагани бежиз эмаслигини бир кўриб қўясиз энди.— Бу — бундан тўрт йил бурун ўша лаънати чоршанбага тўғри келган куннинг худди ўзи эди¹.

Шейлок

Маскарад де? Ҳой, Жессика, эшит яхшилаб
 Тўрт томонни бекитиб ол. Ноғора саси,
 Ё сурнайнинг чийиллаган садоларини
 Эшитибоқ, деразага тирмаша кўрма.
 Ҳа, эшикдан чиқармагин бурнингни ҳатто.
 Ўша галварс христиан зотларнинг расво,
 Бўёқланган турқларига кўзингни солма.
 Бекитиб ол қулоғингни, даричаларни
 Токи менинг шу мўътабар уйимга зарра
 Қиролмагай у бемаъни, пучак ғалвалар.
 Оҳ, Яъқубнинг ҳассасига қасам ичаман —
 Шу бемаврид зиёфатга тортмас оёғим!
 Аммо-лекин, мен бораман.— Қани, сен югур,
 Боришимни хабар айла.

Ланчелот

Хўп, мен кетдим, синьор! Сиз эса, синьора, ҳар қалай,
 даричадан гоҳ-гоҳ кўз ташлаб туринг:
 Христиан келади ҳозир,
 У яҳуд қиз кўзига арзир.

(Кетади.)

¹ Душанбаи пок — чистый понедельник, христиан ҳафтидан кейинги ҳафтанинг биринчи кунини, лаънати чоршанба — покаянная среда, христианларда катта рўза (великий пост)нинг биринчи ҳафтасида келадиган чоршанба. (Тарж.)

Шейлок:

Не деди у масхарабоз, Ҳожар уруғи...¹

Жессика

«Яхши қолинг, хайр!» деди, бошқа ҳеч нима.

Шейлок

Бу дангаса итфеъл эмас, аммоки, мечкай,
Еб тўймайди, иш десанг-чи, тошдай қотади.
Пайт топдими — мушук каби хуррак отади,
Керак эмас менга бундоқ текинхўр малай.
Шунинг учун рози бўлдим, бошқага борди,
Майли, дедим, унинг қарзга олган ҳамёнин
Бўшатишга ёрдам берсин. Энди сен, қизим,
Қира қолгин. Эҳтимолки, тезда қайтаман.
Айтганимдай, ҳамма ёқни яхшилаб бекит,
Унутмаким, дурустгина бекитсанг зинҳор,
Топишинг ҳам тайин бўлар, деган ҳикмат бор.

(Кетади.)

Жессика

Хайр! Қисмат мададкордир, айни муддао,
Мен отамдан, сен қизингдан бўлурсан жудо.

(Кетади.)

¹ Ҳо ж а р — Иброҳим Халилulloҳнинг чўриси. Ривоятга кўра, у хўжасидан ҳомиладор бўлиб, қувғинга учраган, дашт-биёбонда Исмоилни туққан. Исмоил — арабларнинг бобокало-ни эмиши. (Тарж.)

ОЛТИНЧИ САҲНА

Ўша жой.

Грациано, билан Саларино ниқоб кийиб киради.

Грациано

Мана ўша айвон, худди шунда Лоренцо
Кутишимиз сўраганди.

Саларино

Ҳаяллади у.

Грациано

Ҳа, дарвоқе, ҳаяллаши ажаб эмасми?
Соатдан ҳам тез югурар ахир ошиқлар.

Саларино

О! Ҳаттоки Венсранинг каптарлари ҳам
Эски висол сари унча ошиқмай, аммо
Ун карра тез учадилар янги висолга.

Грациано

Дарҳақиқат, мудом шундай. Таом емакка
Ўлтирганда қандоқсану, турганда қандоқ?
Қайда ўша шамол каби манзилга учиб,
Қайтганда ҳам шундай елиб чопа олган от?
Тушарканмиз ҳар гал бирор нарса ортидан
Уни қўлга киритгандан қувламоқ ширин.
Байроқлари шамол билан талашиб-ўйнаб.

Ўз жонажон соҳилини тарк этар палла
Олифта бир йигитчага ўхшайди кема!
Қайтганда-чи, у бир саёқ ўгилга ўхшар,
Биқинлари пачоқ-мачоқ... елканлари-чи —
Шамолларда йиртилгандир, тамом дабдала.

С а л а р и н о

Ана келди Лоренцо ҳам... Бу ҳақда кейин.

Л о р е н ц о

Кечикканим учун, дўстлар, тутингиз маъзур,
Турли ишлар сабаб бўлди ҳаяллашимга.
Қиз ўғирлаш гали магар етаркан сизга,
Тоқат билан кутажакман, қанча десаиғиз.
Хўш, яқинроқ келинғиз-чи, мана бу ёққа,
Бу — қайнотам уйи... Эҳей, ким бор у ёқда?

Даричада йигит кийимини кийиб олган Жессика кўрниади.

Ж е с с и к а

Ким бўласиз? Ишонч учун айтингиз, гарчанд
Онт ичайки, овозингиз яхши танийман.

Л о р е н ц о

Мен — Лоренцо, севгилингман, муҳаббатингман.

Ж е с с и к а

Лоренцо денг! Уша менинг севгилим, тўғри.
Ундан бўлак кимим ҳам бор... Аммо мен эсам
Сизникиман, сиздан бўлак ким билар буни?

Лоренцо

Елғиз гувоҳ — тангри, яна сенинг идрокинг!

Жессика

Қутичамни илиб ол, у арзийди шунга,
Тун қоронғу юриш мумкин кўзга чалинмай.
Бу бўлакча кийимимдан хижолатдаман.
Муҳаббатнинг кўзи кўр, деб айтганлари рост.
Ошиқ кўрмас жунуни-ю, жаҳолатини.
Лекин менинг йигитларча кийинганимдан
Уяларди кўрса ҳозир ҳатто Купидон.

Лоренцо

Тезроқ тушгил, машъалбардор бўлурсан менга.

Жессика

Қандай? Ўзим ёритайми шармсорлигим?
У шундоқ ҳам «мана, мен!» деб ошкор, намобён,
Боз устига кўринайми унда ҳаммага.
Менга қолса, бекинганим маъқул, азизим.

Лоренцо

Ташвиш тортма, йигитларнинг кийимида сен
Жуда яхши яширинасан, менинг фариштам.
Бўл, туша қол!
Ҳа, демайин бошлаб келар кеча кундузни,
Бассанио зиёфатда кутмоқда бизни.

Жессика

Эшикларни бекитаман, чўнтакка бирров —

Ақчаларни жойлайман-да, тушаман дарров!

(Кўздан ғойиб бўлади.)

Грациано

Қалпоғимга қасам ичиб, айтаманки, бас,
У чинакам мажусийдир, жуҳуд қизмас!

Лоренцо

Лаънат бўлсин менга, агар уни севмасам,
У — оқила, фаҳмлайман, фаҳмим гўр эмас,
У — гўзалдир, кўраянман, кўзим кўр эмас.
У — содиқдир, садоқатин кўрсатди ўзи.
Бир санамким, малоҳатли, оқила, содиқ,
Умр бўйи бўлай унга парвона ошиқ!

Жессика киради.

Ҳа, келдингми? Қани, дўстлар, юрайлик олга,
Кўпдан бизни кутишади ниқоб базмида.

Лоренцо, Жессика, Саларино кетишади. Анто-
нио киради.

Антонио

Қим бор бунда?

Грациано

Синьор Антонио!

А н т о н и о

Фу, мана у! Уят сизга, Грациано.
 Соат тўққиз, ҳамон йўқдир сиздан дом-дарак.
 Дўстлар илҳақ. Аммо-лекин, бошқалар қани?
 Базм қолдирилди: йўлчи шамол қўзғалди,—
 Бассанио ошиқади сузиб кетмоққа.
 Ортингиздан йигирмата одам юбордим.

Г р а ц и а н о

Жуда яхши! Елкан ёйиб, тушайлик йўлга.
 Бахт дегани бундан ортиқ бўлурму менга.

Кетадилар.

ЕТТИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйидаги хона.
 Бурғу садоси. Порция, Марокаш шаҳзодаси ва
 уларнинг маҳрамлари киришади.

П о р ц и я

Ҳа, пардани очинг энди у қутичалар.
 Олийнасаб шаҳзодага бўлсин намоён.
 Қани, танланг, шаҳзодам!

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

Биринчиси — олтин қути, ёзуви шундоқ:
 «Олажаксан кўплар орзу қилган нарсани».
 Иккинчиси — кумуш қути, садоси бундоқ:
 «Олажаксан сен ўзингга лойиқ нарсани».
 Учинчиси — қўрғошиндан, сўзи кескинроқ:

«Бор нарсангга хатар тушар, танласанг мени».
 Қандай қилиб билгум тўғри танлаганимни?

П о р ц и я

Биттасида сувратим бор, азиз шаҳзодам,
 Гар ўшани танласангиз,— мен сизникиман.

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

Тангим қўллаб, тўғри йўлга бошлагай мени,
 Хўп, кўрамиз: ёзувларни ўқий-чи такрор.
 Хўш, қўргошин нима дейди?
 «Бор нарсангга хатар тушар танласанг мени».
 Танласамми? Бор нарсани қўйиб хатарга?
 У қўрқитар, таҳдид этар. Ахир кимда-ким
 Бор нарсасин таваккалга топширса дангал,
 Умид боғлар йирик ютуқ, йирик фойдага.
 Олтин ақл учмас бундоқ қора қуйқага.
 Йўқ, хатарни танламайман қўргошинни деб!
 Нима дейди кумуш маъсум туриши билан?
 «Олажаксан сен ўзингга лойиқ нарсани».
 Мен нимага лойиқдирман? Тўхта, шаҳзода!
 Қатъий туриб, ўз-ўзингга баҳойингни айт,
 Кўп нарсага лойиқдирсан. Лекин «кўп нарса»
 Кам бўлиши ҳеч гап эмас париваш учун.
 Ўз-ўзимнинг фазилату лаёқатимга
 Шубҳаланиш — заифлигу ожизлик, холос.
 Хўш нимага лойиқдирман? Мен унга лойиқ!
 Лойиқдирман насабим ва мулки давлатим,
 Ҳусним билан, яна ҳулқи камолим билан,
 Ҳаммадан ҳам — муҳаббатим-омолим билан.

Бас, не қилур, иккиланмай, шуни танласам?
 Хўш, олтиннинг сўзини ҳам ўқиб кўрайин:
 «Олажаксан кўплар орзу этган нарсани».
 Кўплар уни орзу қилар! Ёлғиз ўшани!
 Ер юзининг чор бурчидан келишар оқиб,
 Шу муқаддас латофатни тавоф этгани.
 Арабистон саҳросининг қум доволари.
 Олис чўллар одатий бир йўл бўлиб қолди
 Порцияга талпинувчи шаҳзодаларга.
 Тўлқинларнинг салтанати, ҳатто, ҳайқириб,
 Осмонларга тупуролган учиримлар ҳам
 Писанд эмас. Хорижийлар ўтарлар сузиб,
 Денгизни ҳам хаёл этиб бир ирмоқ каби —
 Порцияга бир бор боқиш — улар матлаби.
 Уч қутидан биттасида самовий суврат.
 Ё қўрғошин қутичада? Мумкинмас асло!
 Равомикин унга шундай қоронғу турбат?
 Жаҳолат-ку ҳатто шундоқ ўйлашнинг ўзи.
 Ё бўлмаса, олтиндан ҳам у ўн карра арзон
 Кумушмикин паривашга осуда макон?
 Йўқ, бундоқ деб ўйлаш хато, гуноҳдир ҳатто,
 Ким кўрибди лаъл-гавҳарни кумуш ҳалҳада.
 Бир бетига фариштанинг сувратин солиб,
 Олтин танга зарб этмишлар Инглистонда.
 Унинг фақат сирти тилло, бунинг — ичи ҳам.
 Ичкарида: зар тўшакда менинг фариштам!
 Мен танладим! Қутича берк! Қалити қани?
 Кўрайлик-чи, тақдир нечук сийламиш мени?

Порция

Мана калит... Қутичада, азиз шаҳзодам,
 Сувратимни тополсангиз, мен сизникиман.

М а р о к а ш ш а ҳ з о д а с и

(олтин қутичани очади)

О ҳалокат! О жаҳаннам! Нени кўраман?
Бунда фақат бош чаноғи, бўм-бўш кўзида
Тўрт буклоғлик бир қоғоз бор. Уни ўқийман.

«Ялтираган бари — олтинмас,
Бу бир ҳикмат, қадимдан мерос.
Баъзилар бор мени кўриш-чун
Совуради умрини бутун.
Зар тобутда қурт яшар ниҳон
Ақлинг етук бўлганда, инсон,
Совуқ қотиб, тишламасдинг ер,
Иўлинг очиқ, хайр, кетавер».
Заҳматларим бскорга кетди,
Алвидо ёз, қиш келиб етди.

(Порцияга)

Кечир! Менга оғир, бошқа чўзмайман ғамни,
Ютқизганлар чекар шундоқ ҳижрон-аламни.

(Кетади.)

П о р ц и я

Халос бўлдик! Тез бекитинг пардани, токи,
Шундайлардан шундайликча қутулсам кошки!

(Кетади).

САККИЗИНЧИ САҲНА

Венеция. Кўча.

Саларино билан Саланио киради.

Саларино

Йўғ-е, дўстим? Ўзим кўрдим ҳа, Бассанио
Жўнаб кетди, унга ҳамроҳ Грапиано:
Улар билан Лоренцо йўқ, ишончим комил.

Саланио

Фарёд билан жуҳуд тунда уйғотмиш дожни,
Бассанио кемасин у тинтимоқ бўпти.

Саларино

Кечикишди: кема энди йироқлаб кетди.
Ҳам шу ора дожга айрим воқиф кишилар
Лоренционн маъшуқаси Жессика билан
Бир қайиққа тушганини хабар қилдилар.
Антонио ишонтирди дожни бир йўла,
Бассанио кемасида улар йўқ дея...

Саланио

Жазавали эҳтироснинг шу қадар алвон,
Олақуроқ лавҳасини кўрмовдим сира.
Кўппак жуҳуд кўча-кўйда кўтарди фиғон:
«Эвоҳ, қизим! Эвоҳ, менинг пулларим!»— дея.
«Қизим қочмиш христиан билан. Оҳ, алам!
Христиан ақчалари соврилди! Эвоҳ!
Қани ҳакам? Қани қонун? Қани адолат?

Ўғирлапти қизим икки халта ақчамни!
 Ўғирлапти қизим! Яна гавҳарларимни,
 Икки дона қимматбаҳо олмос тошни ҳам!
 Ўғирлапти қизим! Тезда топингиз уни!
 Ақчалару жавоҳирлар у билан бирга!..»

С а л а р и н о

Болакайлар Венеция бўйлаб изидан
 Қичқиришар: «Қизим қани?.. Пулларим қани?»

С а л а н и о

Антонио ўтказмасин тўлов муддатин,
 Бўлмаса-чи; нақ балога ўша қолади.

С а л а р и н о

Ҳа, дарвоқе, бир француз кеча сўзлади,
 Англия-Франция аро бўғозда
 Чўккан эмиш бизнинг юртга тегиш бир кема.
 Устидаги юк-бисоти кўп экан, дейди,
 Шу ондаёқ Антонио ёдимга тушди,
 Ҳа, уники бўлмасин-да анави кема!

С а л а н и о

Бу тўғрида айтмоқ зарур Антониога,
 Лекин шундай йўл биланки, озор чекмасин.

С а л а р и н о

У шафқату саховатда оламда танҳо,
 Кўрдим, Бассанио билан хайрлашганин.

Бассанио унга, тезда қайтаман, деди:
 У бўлса-чи, не дейди денг: «Йўқ, Бассанио,
 Ишни чала-чулпа этма мени деб асло!
 Вақти-соати етиб, расо пишганича кут:
 Ва мен берган ҳув, анави векселни ўйлаб,
 Хавотирга тушма, руҳинг хира тортмасин.
 Фақат шоду ҳуррам юргин, бутун фикрингни
 Муҳаббатга, ўша нозик ишга бағишла».
 Шундай деди, кўзларига қалққан ёшини
 Яшириш-чун юз ўгириб, қўлини чўзди.
 Бассанио қўлини у қисди бир ажиб —
 Меҳр билан. Улар шундай хайрлашдилар.

С а л а н и о

У ҳаётни Бассанио учун ссвади,
 Менга шундоқ кўринади! Қани, юр энди,
 Борайлик-да, юрагини ёзайлик бир оз
 Бирор енгил ҳазил билан. Кетдик!

С а л а р и н о

Жуда соз,

(Кетишади.)

ТҲҲҚИЗИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйдаги хона.
 Нерисса хизматкорлар билан киради.

Н е р и с с а

Қани, тезроқ бўла қолинг, очинг пардани.
 Арагонлик шаҳзода ҳам ёд этди қасам,
 Синов учун бу томонга ошиқар шу дам.

Бургу сатоси. Арагон шаҳзодаси, Порция ва уларнинг хос маҳрамлари киришади.

Порция

Мана ўша уч қутича, азиз шаҳзодам,
Адашмасдан, тўғри танлай олсангиз агар,
Дарҳол адо этажакмиз никоҳ расмини.
Йўқ, бордию адашсангиз — гапни чуватмай.
Хайр, дейсиз, шу ондаёқ жўнаб кетасиз.

Арагон шаҳзодаси

Ҳаммасига рози бўлдим. Тақдир, ёрлақа,
Умидларим бажо айла! Нелар кўраман:
Олтин, яна кумуш, яна қора қўрғошин.
«Бор нарсангга хатар тушар, танласанг мени».
Сал сўлимроқ бўлганингда, таваккал, дердим!
Кўрайлик-чи, нима деркин олтин қутича:
«Олажаксан кўплар орзу қилган нарсани».
Хўш-хўш, «кўплар» ҳолбуки, бу «кўплар» дегани
Ўз-ўзига бино қўйган қора оломон,
У сийратга эмас, балки сувратга боқар.
Хушёрликда гўё қора читтакка ўхшар,
Тўрт тарафи яланг ерга ин қўяр нодон.
Танламайман кўпчиликнинг русуми билан.
Жўн, жайдари ақлларга, ваҳший тўдага.
Истамайман, ўз-ўзимни этсам баробар.
Яна сенга ўгриламам, кумуш ғазначи,
Шиорингни тагин бир бор тақрор айла-чи:
«Олажаксан сен ўзингга лойиқ нарсани».
Оҳ, чиройли айтилипти! Ахир тақдирни —
Алдамоққа, ўзи ҳали нолойиқ бўлган
Эҳтиромни ахтармоққа кимнинг ҳаққи бор?
Ҳар ким олса, оқлаб олсин шону шуҳратни.

О, агарда унвонлару мансаб, рутбалар
 Хизмат билан олинсайди: пасткаш, беномус —
 Адолатсиз йўллар билан олинмасайди,
 Шон-шавкатга чулғанарди асл меҳнаткаш,
 Ҳукмдорлар бўйсунишга бўларди мажбур!
 Шон-шарафнинг тўқ мағизли, асл донидан
 Айриларди қанча-қанча сассиқ алафлар!
 Ва беомон асрларнинг ҳалокатидан
 Омон қолиб, ярқирарди қанча шавкатлар!
 Лекин етар, мени синов, таваккал кутар:
 «Олажаксан сен ўзингга лойиқ нарсани».
 Мен ўзимга лойиғини оламан. Қалит!
 Ёраб, омад даричаси менга очилсин!

(Кумуш қутичани очади.)

П о р ц и я

(Четга)

Узоқ сўзга арзимади топганинг лекин.

А р а г о н ш а ҳ з о д а с и

Ўҳ, нима бу? Бир бедаво, хунук башара,
 Эвоҳ, гўзал Порцияга ўхшамас сира!
 Мактуб ушлаб турар! Қани, ўқиб кўрайин,
 Лекин фазлу фазилатнинг баҳоси қани?
 «Олажаксан сен ўзингга лойиқ нарсани».
 Шуми менга лойиқ нарса, шуми мукофот?
 Бошқасига наҳот лойиқ бўлмасам, ҳайҳот?

П о р ц и я

Қози билан жавобгар шахс — бошқа-бошқа ном,
 Бошқачадир иккисининг ҳислатлари ҳам.

Арагон шаҳзодаси

Нималар деб ёзилипти? Қани, кўрайлик:
 «Етти карра ўтдим оловдан,
 Шу ҳикмат ҳам ўтмиш синовдан:
 Қимки хато этмапти сира,
 У сояни қувган бир кимса,
 Бахт сояси — унга насиба.
 Менга ўхшаш сирти ялтироқ
 Нодонлар кўп, атрофингга боқ.
 Қимни хотин қилма, барибир,
 Сувратингман аввалдан-охир.
 Суҳбатимиз битди. Қетавер!»
 Бунда қотиб турганим сайин,
 Нодонлигим кўринар тайин.
 Аҳмоқ бош-ла келгандим етиб,
 Энди кетай, уни жуфт этиб.
 Узр, санам...Сукут сақлайман:
 Аҳдимдаман, сўзим оқлайман.

(Кетади.)

Порция

Кул-капалак шамга дуч келди, дейман...
 — Эй, донишманд нодонлар-ей! Танлаган асно —
 Ақллари тошиб, эсдан бўлурлар жудо.

Нерисса

Иўқ, бекорга айтилмапти мақолда, бекам:
 «Насибадир — уйланиш ҳам, ўзни осини ҳам».

Порция

Кетдик энди. Ҳа, Нерисса, пардани тушир.

Хизматкор киради.

Хизматкор

Синьора қани?

Порция

Мен бундаман. Нима гап, синьор?

Хизматкор

Синьора, ҳозиргина остонангизга
Қадам қўйди навқирон бир венециялик.
Хўжайиним келмоқда, деб хабар қилди у.
Ва топширди у жанобнинг сизга йўллаган
Таъзими-ю, қимматбаҳо тортиқларини.
Иқрорманки, муҳаббатнинг шундайин дилбар
Ва диловар элчисини кўрмовдим аввал.
Зўр саратон келишини апрель ойи ҳам
Етказолмас нозик-адо этиб шу қадар.

Порция

Бас, кифоя. Қўрқаманки, у қариндошинг,
Ёки бирор яқинингдир... Ахир шунчалар
Мақтовларга уни ўраб-чирмаб ташладинг!
Юр, Нерисса, назокатли ишқ элчисини
Истайманки, шу ондаёқ этсам томоша.

Нерисса

Эҳ, худоим, Бассанио бўлсин-да ўша.

(Кетадилар.)

УЧИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Венеция. Кўча.
С а л а н и о билан С а л а р и н о киради.

С а л а н и о

Хўш, Риальтода не янгиликлар?

С а л а р и н о

Нима ҳам бўларди? Уша-ўша: Антонионинг кемаси катта юк билан Тор бўғозда¹ ҳалокатга учрагани ҳақидаги гаплар. Агар миш-миш хола чиндан ҳам покдир омон хотин бўлиб, алдамаётган бўлса, унинг гапидан Гудвин қумлоги²—чамамда, шундоқ деб аталади,—қарғиш теккан бир жой, хатарли бир саёзлик эмиш ва у ерда ўилаб катта кемаларнинг ашқал-дашқаллари қалашиб ётганмиш.

С а л а н и о

Менга қолса-ку, миш-миш хола қачонлардир занжабил конфет еган ёки учинчи эримни тупроққа қўйдим,

¹ Тор бўғоз — Ламаншнинг эски номи.

² Гудвин қумлоги — Темза дарёсининг мансабида жойлашган, у ерда кемалар тез-тез ҳалокатга учраб турган. (Тарж.)

деб оқ-воқ билан қўшниларни ишонтирган қуда хола-нинг энг алдоқчиси бўлиб чиққани яхшийди. Лекин афтидан, бу ҳақиқат,— овозаларнинг тўғри йўлини тўсмай, гапнинг индаллосини гапирадиган бўлсак,— чиндан ҳам, марҳаматли Антонио номусли Антошио—...О, мен унинг номига муносиброқ бир сифат тополсайдим!

С а л а р и н о

Бас. Нуқта қўй.

С а л а н и о

А? Нима дединг? Хўп, хуллас, сўнгги нуқта шуки, Антонио кемасидан айрилипти.

С а л а р и н о

Истардимки, бу — у кўраётган айрилиқларнинг охири бўлгай.

С а л а н и о

Тезроқ «омин» дейишимга имкон берким, дуойимга иблис мене бўлмагай, ана у, жуҳуд қиёфасида келяпти.

Ш е й л о к киради.

Нима гап, Шейлок? Савдогарлар дунёсида не янгликлар?

Ш е й л о к

Узингиз биласиз-ку — сиздан яхшироқ тагин ким билади — қизим қочиб кетди.

С а л а р и н о

Айни ҳақиқат. Мен ҳатто «пирр» этиб учсин учун унга қанот ясаб берган устасини ҳам биламан.

С а л а н и о

Қушчапинг қанот чиқариб қолганини Шейлокнинг ўзи ҳам биларди. Бунақа паллада уларнинг ҳаммаси ҳам ота-оналари ёнидан учиб кетишади, табиатлари шунақада!

Ш е й л о к

Лаънатлар бўлсин ўшандоқ табиатга!

С а л а р и н о

Бўлади, иблис ҳукм чиқардим, албатта бўлади.

Ш е й л о к

Менинг ўз жисмим, ўз қоним галаён қилди!

С а л а н и о

Вой, қари ўлакса-ей! Шу ёшингда галаён қилдим, а?

Ш е й л о к

Мен ўз жисмим, ўз қоним, деб қизимни айтаяпман.

С а л а н и о

Сенинг жисмиг билан унинг жисми орасидаги фарқ қора анбар билан фил суяги орасидаги фарқдан ортиқроқ: қонингиз ҳам қизил мусаллас билан рейнвейндек, бир-биридан йироқ. Хўш, эшитганингни гапир: Антонио кемасидан айрилгани чинми ёки ёлгонми?

Ш е й л о к

Ана, бошимга яна бир фалокат! Исрофгар, банкрот Риальтода кўришиб бўпти энди; ўзи гадо, лекин бозорда олифталик билан юришига ўлайми?! Берган векселини эслаб қўйсин энди! У мени судхўр, деб камситгани камситган эди — векселини ўйлаб қўйсин энди! У христианча шафқат юзасидан қарзга пул берарди — векселини эслаб қўйсин энди!

С а л а р и н о

Лекин, мен амнинманки, қарзини вақтида тўлай олмасам, сен унинг гўштини талаб қилмайсан: нимага ҳам ярарди у?

Ш е й л о к

Қармоққа илиб балиқ овлашга ярайди! Ҳеч кимни тўйдирмасаям менинг қасдимни, қасосимни қондиради... У менинг обрўйимни тўкди, энг камида ярим миллион ишлаб олишимга халал берди, кўрган зиёнларим устидан масхаралаб кулди, қилган фойдаларимни камситиб, ерга урди, халқимни ҳақорат қилди, йўлимда кўндаланг бўлиб туриб олди, дўстларимни мендан совутди, душманларимни менга гиж-гижлади; хўш, не сабабдан шундай қилди? Сабаб — менинг жуҳудлигим! Хўш, айгинг-чи.

жуҳудда кўз йўқми? Магар жуҳудда қўл, тана аъзолари, туйғулар, иштиёқлар, эҳтирослар йўқми? Ё мабодо, бошқаларни тўйдирган таом уни тўйдирмайдими, бошқаларни яралаган қурол уни яраламайдими, бошқаларни тузатган дори уни тузатмайдими, бошқаларни иситган-совутган ёз билан қиш уни иситмайди-совутмайдими? Бизга тиг урса — қон оқмайдими? Қитиқласалар — биз кулмаймизми? Заҳарласалар — биз ўлмаймизми? Башарти, ҳақорат этсалар — биз қасос олишимиз керак эмасми? Бас, ҳамма соҳада сизга ўхшар эканмиз, энди бу соҳада ҳам сиздақа бўлмоқчимиз. Жуҳуд христианни ранжитар экан, христианнинг сабр-тоқати унга нима буюради? Қасос! Мабодо, христиан жуҳудни ранжитса-чи, жуҳуднинг сабр-тоқати христианча йўсин билан унга не дейди? Яна қасос! Сиз бизни пасткашликка ўргатасиз — мен уни ижро этаман. Аммо, ишончингиз комил бўлсинким, мен ўз устозларимдан ўтиб тушаман!

Хизматкор киради.

Хизматкор

Синьорлар, хўжайиним Антонио ҳозир уйда, икковингизни келсин, деди, суҳбатингизга орзуманд.

Саларно

Биз ҳам уни излаб юрибмиз.

Тубал киради.

Саланио

Ана, қавмларидан яна бири. Агар шайтон жуҳуд қиёфасига кирмаса, уларга монанд учинчисини излаб топишинг маҳол.

Саланио, Саларнио ва хизматкор кетадилар.

Шейлок

Хўш, Тубал, Генуяда қандай янгиликлар бор? Қизимни топдингми?

Тубал

Кўп жойларда изига тушдиму лекин топишнинг иложи бўлмади.

Шейлок

Шундоқ дегин, шундоқ дегин! Франкфуртда икки минг дукатга сотиб олганим олмос ҳам кетди! Шу чоқ-қача қавмимиз бошига бу қадар лаънат тошлари ёғилмаганди. Мен шу пайтгача уни шунчалик ҳис этмагандим. Худди ўша олмоснинг ўзи — икки минг червон, устига-устак қанча қимматбаҳо тошлар! Қани энди қизим қулоғига гавҳар исиргасини тақиб, шундоқ оёғим остида муз бўлиб ётса! Илоҳим, уни оёғим остига кўмиб, червонларни тобути ичига жойласинлар! Хуллас, улар ҳақида ҳеч нарса эшитмадинг? Ҳа, албатта! Ахтаришларга қанча пул кетди — ўзим ҳам ҳисобини билмайман! Воҳ, сени! Зиён кетидан зиён! Уғрининг топгани ўгрини топишга кетди, вассалом, на тасалли, на қасос. Менинг бошимга ағдарилган фалокатдан оғирроқ фалокат йўқ! Оҳимдек оҳ, тўкаётган кўз ёшларимдек кўз ёши йўқ!

Тубал

Йўқ, бошқалар ҳам фалокатга учраб туради. Эшитишимча, Антонио Генуяда...

Шейлок

Нима? Нима дединг? Фалокатми, а, ростданам фалокатми?

Тубал

Унинг кемаси Триполидан қайтаётиб, ҳалокатга учрапти.

Шейлок

Худога шукур! Худога шукур! Рост гапми шу! Рост гапми шу?

Тубал

Мен ҳалокатдан омон қолган бир неча матрослар билан гаплашдим.

Шейлок

Барака топ, азизим Тубал! Мана бу хушxabар! Мана бу хушxabар! Ҳа-ҳа! Қаерда, дединг? Генуядами?

Тубал

Айтишларича, Генуяда қизингиз бир кечада саксон дукатни совурганмиш.

Шейлок

Сен менга ханжар санчяпсан! Мен у олтинларчмни кўролмайман энди! Бирваракай саксон дукат! Саксон дукат!

Т у б а л

Антониога қарз берганлардан бир нечаси билан ҳамроҳ эдим, уларнинг айтишича, Антонионинг синиши муқаррар эмиш.

Ш е й л о к

Бу гапдан жуда хурсанд бўлдим! Мен уни қийноқларга соламан! Мен уни азобларга дучор этаман! Мен бундан хурсандман!

Т у б а л

Улардан бири менга қизингиздан маймунга айрибош қилиб олган узукни кўрсатди.

Ш е й л о к

Минг лаънат унга! Сен мени қийнаяпсан, Тубал, у менинг феруза кўзли узугим, уни ҳали бўйдоқлигимдаёқ Лиадан олгандим. Мен уни бутун бошлиқ маймунлар подасига ҳам алмашмасдим!

Т у б а л

Лекин Антонио, шубҳасиз, адоий тамом бўлди.

Ш е й л о к

Ҳа, манави тўғри, манави рост гап! Югур Тубал, менга ҳозироқ миршаб ёлла, муддатидан икки ҳафта бурун у билан битишиб қўй. Муддатидан ўтказдими, тамом, мен Антонионинг юрагини ғарчча кесиб оламен.

Борди-ю, у Венецияда бўлмас экан, хоҳлаганимши қиламан. Югур, югур, Тубал! Сен билан синагогда учрашамиз: югур, азизим, Тубал; синагогда, Тубал.

(Кетадилар.)

ИККИНЧИ САҲНА

Бельмонт, Порция уйдаги хона.

Бассанио, Порция, Грациано, Нерисса ва уларнинг маҳрамлари киришади.

Порция

Сабр қилинг, бир-икки кун орқага суринг,
 Таваккални: адашсангиз агар мабодо,
 Айриларман сиздан, бир оз ошиқмай туринг,
 Алланима сўйлар менга (ишқ эмас, илло).
 Сизни қўлдан берма дейди, аён-ку ахир,
 Нафрат деган бундай сўзни сўзламас асло.
 Қалай, сўзим жилла равшан эмасми сизга,
 (Сўзлаш эмас, гарчанд, ўйлаш жоиздир қизга.)
 Истар эдим сизни бир ой тутиб туришни,
 Ургатардим таваккалга қандай юришни,
 Танламоқни... Бироқ унда бузилар қасам,
 Йўқ-йўқ, сира мумкин эмас!.. Ва лекин хато —
 Юз берса-чи, ўраб олар мени пушаймон,
 Нега ундоқ қилмадим, деб чекарман фиғон.
 Эвоҳ, мени жоду билан сеҳрлаб фақат
 Аросатга дучор этган кўзларга лаънат!
 Нақ иккига бўлинганман: битта бўлагим —
 Сизга тегиш: сизникидир иккинчи бўлак...
 Меникидир демоқчийдим: сизники, демак —
 Ҳаммаси ҳам! Сад чекмоқда бағритош қисмат.

Мулкдор билан унинг эрк-хуқуқи аро,
Сизникиман, ҳам сизники эмас... Мабодо
Толе кулмай, мен сизники бўлолмасам, бас,
Сиз тақдирга лаънат ўқинг, бироқ менгамас,
Кўп гапирдим. Сабаб: вақтни чўзиб бир лаҳза
Таваккални бир оз орқа суришдир холос.

Б а с с а н и о

Рухсат этинг, таваккал, деб танлай шу заҳот,
Бундоқ яшаш менга ортиқ машаққат азоб.

П о р ц и я

Нечун азоб? Севгингизни, иқрор бўлинг сиз,
Қандай золим хиёнатга дучор этдингиз?

Б а с с а н и о

Мени қийнар хиёнатнинг пасткаши — гумон,
У бахтимга инонмоққа бермайди имкон.
Олов билан муз эҳтимол қовушар аммо,
Менинг ишқим хиёнат-ла қовушмас асло.

П о р ц и я

Қўрқаманки, булар бари азобнинг иши,
Азоб чекса, нималарни сўйламас киши.

Б а с с а н и о

Ҳаёт беринг — иқрор этай, недур ҳақиқат.

П о р ц и я

Иқрор этинг — сизникидур ҳаёт.

Б а с с а н и о

«Муҳаббат».

Мана, менинг бор иқрорим. О, ширин азоб,
 Менинг ўз жаллодим менга ўргатар шу тоб
 Нажот сари етакловчи турфа сўзларни,
 Қўйинг, кўрай толенмни — қутичаларни.

П о р ц и я

Бора қолинг!

(Пардани очади, қутичалар кўринади.)

Биттасида яширинганман.

Топажаксиз мени чиндан севсангиз агар.
 Нерисса, сен орқароқ тур бошқалар билан.
 Синов пайти созлар янграб, жўр бўлиб тургай..
 Гар ютқизса, ўз ишини адо этар у
 Қўшиғи-ла ғойиб бўлган бир оққуш каби.
 Ташбиҳ яна аниқ бўлсин учун айтайин,
 Кўз ёшларим дарё бўлур, унинг мавжида
 Ёзиқ бўлур менинг учун ўлим-тўшаги.
 Гар ютса-чи... Нечук янграр ўша наволар?
 Янги тождор қаршисида элни таъзимга
 Амр айлаган мискарнайдек гумбурлагай у.
 Саҳар пайти куёв тинглаб, саргашта бўлган
 Никоҳ куйи каби бўлгай самовий, ширин..
 У бормоқда, ана, толе-таваккал сари,
 Улуғворлик билан, кўпроқ муҳаббат билан:
 Троянинг маъюс, маъсум маликасини
 Аждаҳодан қутқаргувчи Алкидга монанд.
 Мен-чи — қурбон... Тин олмасдан турибман тикка,
 Ҳув,узоқдан троялик санамлар боқар,

Кўз ёшидан шишган шаҳло кўзлари билан
 Ва кутишар жанг-жадалнинг оқибатини,
 Фурсат етди, Геркулесим, бора қол энди!
 Жангга киргил, омон қолсанг — қоларман омон,
 Жанг қилишдан кўра, жангни кўрмоқлик — ёмон.

Қ ў ш и қ

(Бассанио қутичаларини кўздан кечираркан)

Менга айт, қайдадир ишққа ибтидо?
 Манбан — ақли юракмикин ё?
 Қайдан баҳра олур, қайлардан зиё?
 Жавоб бер, жавоб бер!
 Илк бора кўзларда пайдо бўлур у,
 Нигоҳлардан яшнаб, зебо бўлур у,
 Сўнг ўз бешигида адо бўлур у,
 Алвидо айтамиз унга шу замон,
 Мен уни бошладим: динь-динь-дон!

Ҳ а м м а

Динь-динь-дон!

Б а с с а н и о

Ташқи суврат ва моҳият — ер билан осмон,
 Дунёни ҳам зийнат билан алдамоқ осон,
 Агар ўша суд аталган маҳкамаларга
 Керак бўлса, не-не қабиҳ разолатларни
 Бекитарлар хуш оҳангу хуш калом билан.
 Ўша дини комилда ҳам куфр-иштибоҳ
 Доноликдан парда тортар юзига, эвоҳ.
 Жиддий туриб, далил топиб қай бир донишманд
 Жаҳолатга оро берар ҳафсала билан.
 Иллат борми бу дунёда зийнатланмаган,
 Фазилатнинг сувратига ўзни солмаган.

Назар солсанг, жаҳон аро қанча қўрқоқлар,
 Юраклари омонат, қум зинага ўхшар.
 Кўкрагига тушган соқол мана бундоқ, бас,
 Кўриб дейсан: Геркулесми ё беомон Марс:
 Очиб боқсанг жигарлари сутдан ҳам оппоқ
 Аммо-лекин юзларда-чи, кўрсангиз қандоқ
 Таҳдид ўйнар — бошқаларни кўрқитмоқ учун.
 Хўш, ҳусни-чи.... ўша ҳусн-чиройни бугун
 Тарозида тортиб, сотиб олишинг мумкин.
 Ажаб бир ҳол — табиатнинг сеҳркор азми:
 Либоси кўп бўлганларнинг кам бўлар вазни.
 Ҳа, кўпинча шамол билан ўпишиб енгил,
 Бир гўзалнинг елкасида ўйнаган кокил
 Бўлак бошга тегиш бўлар, эҳгимол бу чоғ
 Гўрда ётар зар кокилни ўстирган чаноқ.
 Ҳашамат ва зийнат бари — қўрқинч денгизнинг
 Жуда маккор соҳилидир, нафис, гул рўмол
 Ҳинду қизнинг латофатин бекитар алҳол.
 Эй, сен, асл ҳақиқатнинг ҳижоб пардаси,
 Бизнинг айёр асримизда донишмандлар ҳам
 Тушадирган тузоқ, яъни, ялтироқ олтин,
 Мидаснинг озуқаси! Истамам сени!
 Ва сени ҳам — инсонларга маҳзун, йилтироқ
 Воситачи!

Аммо, сен-чи, оддий қўрғошин,
 Бир оз оқиш чеҳранг билан тўппадан-тўғри
 Неъмат ваъда айламайсан, таҳдид этасан,
 Ёраб, толе паноҳ бўлгай — танладим сени!

П о р ц и я

(Четга)

Бир лаҳзада тутун каби таралди-кетди:
 Шубҳа-гумон, андуҳ-алам, қўрқув-ҳадиклар,

Шиша кўзли рашкнинг азоб-изтироблари!
 Севги, тек тут суруримнинг тўлқинларини
 Севинч селин ёғдирмасдан тутиб тур бир оз.
 О, муҳаббат бахти буюк, шиддати сўнгсиз,
 Қандай бардош берарканман!

Б а с с а н и о

(Кўрғошин қутичани очади)

Нелар кўраман?

Сенинг ойдек жамолингни! О, қандай даҳо
 Табиатни шундай ҳассос қаламга олмиш?
 Кўзлар тирик! Ёки менинг кўзим қамашиб
 Термулишим туфайлими? Лаблар ним очиқ.
 Оралиқда ширин нафас — ажиб бир тўсиқ.
 Кокиллар-чи? Рассом қургур ўргимчак каби
 Зар толадан тўр тўқимиш — қалбларга тузоқ.
 Чивинларни чулғамоқчи ўргимчак ипдек,
 Шай туришар улар... Лекин кўзлар-чи, кўзлар!
 Қандай қилиб кўр бўлмапти яратган рассом?
 Ва ҳаттоки, биттаси ҳам иккита кўзни
 Кўр қилишга қодир эди, етиб ортарди.
 Аммо-лекин, мақтовларим тошиб бетайин
 Бу сувратнинг адосига етолмагандай,
 Эгасига қиёс этсанг, аянч кўланка,
 Йироқ турар ҳали асл моҳиятидан.
 Мана, қоғоз: ёзилмишдир унда қисматим:

«Сен зоҳирга боқмадинг,
 Мудом келсин омадинг.
 Қисмат ҳукмин қабул эт,
 Сен унинг қадрига ет:
 Кулиб боқди юзингга,
 Беҳишт бахш этди сенга.

Энди сен бўса билан
Бахтингни айла пайванд».

Қутлуғ фармон! Изн беринг, азиз синъора,
Олайн ҳам, берайин ҳам ҳукмга кўра.

(Порцияни ўнади.)

Курашаркан икки полвон, икки баҳодир,
Бирини гарчи бўлса ҳамки, зафарга комил,
Лекин кураш охирида қийқириқ, чапак —
Эшитганда: ҳайрон боқар гарангсиб андак:
Билолмайман, бу олқишлар унгами чиндан?
Паривашим, худди шундоқ, ҳузурингда мен
Турмоқдаман, шубҳалардан эмасман фориг,
Ишонарман, имзо чекиб, айласанг тасдиқ.

П о р ц и я

Бассанио, мени буткул кўриб турибсиз,
Бор ҳолимча қаршингизда турибман, мана.
Бор ҳолимдан кўра яна яхшироқ бўлиш
Тилаги йўқ менда, лекин айтсам, сиз учун
Қимматимни йигирма бор этиб зиёда,
Юз карра бой бўлсам, дейман, юз карра гулгун.
Наздингизда яна бир оз юксалмоқ учун
Эга бўлсам дердим яна беҳад-беҳисоб
Истеъдодлар, латофатлар, дўсту давлатга.
Бироқ бундоқ баланд эмас мендаги яқун,
Қисқа қилиб баён айлай, этингиз ҳукм:
Қаршингизда оддий бир қиз, илму ҳунарсиз,
Бахти шуки, қари эмас, демак, шубҳасиз
Уқий олур; яна унинг бахти шундаким,
Ўқиганин уқий олур, ўргана олур:
Яна бахтиёрки, қизнинг осуда руҳи

Сизга тамом ишонади, шоҳи жаҳоним.
 Мен ва менинг бор-йўғим бугундан бошлаб
 Сизникидир, сизга тегиш, сизга мусаллам.
 Шу чоққача ким эдим мен?

Мухтасар айтсам:

Хизматкорлар хўжайини, қасрга бека.
 Ўз қасримда ўзим султон, ўзим малика.
 Энди булар бари сизга, сизники бегим,
 Ўзим, уйим, хизматқору жорияларим.
 Ёстиқдошим, сизга узук ҳада этайин.
 Йўқотсангиз ё бировга берсангиз агар,
 Севгингиз ҳам адо бўлар, хотима топар,
 Ва мен сизни гуноҳкор, деб аташим тайин.

Б а с с а н и о

Синьора, сўз айтишга менда йўқ забон.
 Жавоб берур томиримда тўлқин урган қон,
 Юрагимда шундай тошқин, шундай галаён.
 Нутқ ирод этар экан суюкли султон,
 Унинг офтоб чеҳрасига тўймай термулиб,
 Шивир-шивир сасга тўлиб ёки жим бўлиб,
 Умумий бир завқ гаштини сурар оломон.
 Худди шундай ҳолатдаман. Аммо бу узук!
 Бу узукдан айрилгандан, ўлганим тузук.
 Гар айрилсам, Бассанио ўлди, деб айтинг!

Н е р и с с а

Синьора ва синьор, бизга, яъни, тилаги
 Ижобатга ўтган дўсти шодмонлар учун
 Қичқиришнинг пайти етди: толе ёр бўлсин!

Г р а ц и а н о

Синьор Бассанио, азиз синьора,
 Висол бўлсин сизга, неки этсангиз мурод.
 Бундан ортиқ бирон нима дейишим маҳол!
 Фақат ёлғиз илтимосим: тантанали дам
 Қутлуғ никоҳ қасамичи ичар экансиз,
 Шу ондаёқ, кечиктирмай сира, менга ҳам
 Никоҳимдан ўтишимга изн бергайсиз.

Б а с с а н и о

Никоҳдан ўт, топа олсанг агар жуфтингиз.

Г р а ц и а н о

Кўп ташаккур, сизлар топиб бердингиз уни.
 Менинг кўзим сизникидан кам эмас, синьор,
 Сиз бекани танладингиз, мен жорияни,
 Сиз севдингиз, мен ҳам севдим. Сизни билмадим.
 Аммо ишни судрамоққа йўқ менда бардош.
 Кўрасизми, шу ғалати қутичаларда
 Ниҳон экан сизникидек, менинг ҳам бахтим.
 Изларидан юрдим қанча ишқимни айтдим.
 То томоғим қирилгунча ичдим қасамлар.
 У, ниҳоят, шафқат этди, розилик берди
 Бир шарт билан: бекам сизга бахт этса ато,
 У албатта этажакдир ваъдага вафо!

П о р ц и я

Нерисса, ростми?

Н е р и с с а

Шундоқ бекам, агарда рози бўлсангиз.

Б а с с а н и о

Айтганларинг чин сўзингми, Грациано?

Г р а ц и а н о

Албатта, снъор.

Б а с с а н и о

Базмимизни безар сизнинг никоҳ тўйингиз.

Г р а ц и а н о

Биз улар билан гаров ўйнаймиз, биринчи бўлиб ким ўғил кўрса, ўшанга — мизг червон.

Н е р и с с а

Вой, бор-бисотимизни гаровга тикамизми?

Г р а ц и а н о

Йўқ, бўлмас экан: бор бисотни гаровга тикиб, ютиб бўлмайди.

Ким келмоқда? Мажусаси билан Лоренцо?

Яна ким денг? Қадрдоним, азиз Салерио?

Лоренцо, Жессика ва Венециядан чопар бўлиб Салерио киради.

Б а с с а н и о

О Лоренцо, Салерио, қани, марҳабо,
Ахир менинг мавқеимда бўлган ўзгариш
Ҳуқуқ берар сизни шундай кутиб олмоққа.
Менга рухсат берасанми, гўзал фариштам,
Ҳамшаҳар шу дўстларимни меҳмон қилмоққа?

П о р ц и я

О, марҳабо айласинлар, жуда хурсандман,
Ташрифлари бош устига, ёрим-азизим.

Л о р е н ц о

Қўп ташаккур, синьора.— Синьор, мен рости,
Бунда сизни кўраман деб ўйламагандим.
Лекин йўлда Салерио дуч келиб қолди,
Бирга юр, деб бу томонга мени қистади,
Бекор кетди эътирозим, илтижоларим.

С а л е р и о

Тўғри, лекин сабаби бор — синьор Антонио
Салом йўллаб қолди.

(Хатни Бассаниога беради.)

Б а с с а н и о

Дўстим, нечук, ҳали хатни очмасдан туриб,
Айтишингиз сўрайманки, аҳволи қалай?

Салерио

У соппа-соғ — руҳиятин ҳисоб қилмасак,
Бир оз хаста — гар руҳини ҳисоб айласак.
Ҳамма гапни тушунтирар унинг мактуби.

Бассанио мактубни ўқийди.

Грациано

Меҳмон хоним зерикмасин, қара, Нерисса,
Салерио, не гаплар бор Венецияда?
Нечук бизнинг Антонио, подшо савдогар?
Омадимиз келганидан хурсанд бўлар у,
Язон бўлиб, ганиматни қўлга киритдик.

Салерио

У йўқотган ганиматни топсангиз эди!

Порция

Мактубда бир хунук хабар борга ўхшайди,
Ранги ўчди, юзи бўздек оқариб кетди.
Ҳа, ҳа, дўсти қазо этмиш.. Шундоқ эркакни
Шундоқ кўйга соладиган нима бор яна?
Нима бўлди! Вой, бундан ҳам оғирроқ гапми?—
Бассанио! Ёрингизман, унутманг мени,
Ҳеч бўлмаса, не битилган бўлса мактубда
Ярмисини билишимга ижозат беринг.

Бассанио

Жоним, бунда қора хабар, оқ қоғоз узра —
Бундай оғир, даҳшат сўзлар тушмамиш сира!

Сизга севгим этарканман илк бора изҳор,
 Менда молу давлат йўқ, деб этганман иқрор.
 Бор бойлигим қонимдадир, аслзодаман,
 Мен ҳақ гапни айтган эдим ўшанда чиндан.
 Наздингизда бир бенаво санаб ўзимни,
 Ҳеч вақойим йўқ, деганда мақтанганим рост.
 Ва ҳолбуки, жоиз эди айтишим дангал,
 Забун эдим, ҳеч вақоси йўқдан ҳам баттар.
 Мен ўзимни гаров қилиб дўстимга бердим,
 Дўстимни-чи, тутиб бердим қаттол ганимга,
 У ўзини гаров қўйиб, қарз олди менга.
 Мана хати — хат эмас, йўқ, дўстим жасади,
 Ҳар бир сўзи — жазиллаган яра, жароҳат,
 Қон тирқираб турар гўё... Ҳой, Салерио,
 Рост гапми шу, нобуд бўлмиш ҳаммаси наҳот?
 Триполи, мулки барбар, қўш Ҳиндистондан¹,
 Мексикадан, Англия ва Лиссабондан
 Бирор кема қайтмадими? Бари баякбор
 Ҳалок бўлмиш?

С а л е р и о

Биттаси ҳам қайтмади, синьор.
 Қояларга ем бўлишди... Бари бир энди —
 Нақд ақчаси бўлганда ҳам жуҳуд олмасди.
 Мен инсонни маҳв этишга шу қадар ютоқ
 Ва шу қадар ташна бўлган махлуқни бундоқ
 Одамизод сувратида кўрмовдим аввал!
 У судралиб, дож ортидан юрар куну тун,
 Гар даъвоси рад этилса, Венецияда
 Эрку ҳуқуқ поймол бўлур, адолат, қонун —

¹ Қўш Ҳиндистон — Ост-Индия (ҳозирги Ҳиндистон) ҳамда Вест-Индия: Шимолий ва Жанубий Америка ўртасидаги ороллар. (Тарж.)

Топталур, деб вайсагани-вайсаган бутун.
Олиймақом сенаторлар, дож насиҳати,
Яна қанча савдогарлар сўзи — беҳуда.
У қайтмайди ҳалокатли шум ниятидан,
Айтар сўзи: «Кечиктирди... Ҳуқуқ... Жарима!»

Ж е с с и к а

Ўзим эшитганман, ҳатто менинг олдимда
Элатлари Тубал, Хусга ичганди қасам
У, қарзимни юз бор ортиқ олгандан кўра,
Антонио этин кесиб олганим афзал,
Деган эди. Мен отамни яхши биламан,
Агар қонун, олий ҳакам аралашмаса,
Ҳалок бўлур Антонио бечора, ҳалок!

П о р ц и я

Наҳот шундай оғир кунга қолмиш дўстингиз?

Б а с с а н и о

Азиз дўстим, биродарим, мурувватли жон,
Ор-номусли, мусаффо қалб соҳибидир у,
Яхшиликлар қилиб, сира чарчамас инсон:
Туғилганлар аро — гўзал Италияда
Қадимий Рим руҳи кўпроқ унда намоён.

П о р ц и я

У жуҳуддан қанча қарздор?

Б а с с а н и о

Уч минг червон олган эди дўстим мен учун.

П о р ц и я

Вой, атиги шуми? Унга олти минг тўланг,
 Ҳам векселни сотиб олинг: пулни аяманг —
 Тезроқ!.. Бассанио учун шундайин бир дўст
 Бир тукидан жудо бўлса — увол-ку увол!
 Юринг, ибодатхонага борайлик алҳол,
 Никоҳдан тез ўтайлик, сиз йўл олинг дарҳол
 Венеция томон — азиз дўстингиз сари!
 Порциянинг оғушига ғуссага тўлиб,
 Ташвишли бир хаёл билан кирмагайсиз, йўқ.
 Мен берайин ўша кичик, арзимас қарзини
 Йигирма бор қопламоққа етарли олтин!
 Ташвишлардан фориг бўлиб, дўстингиз ила
 Қайтажаксиз. Бизлар бунда Нерисса билан
 Ҳам қизлар ҳам, бевалардек кутамиз. Олға!
 Тўй қунида сафар кутар сизни муқаррар,
 Дўстлар билан юз кўришнинг шодон музаффар
 Осонликча етишмадим, қўймасман осон,
 Ўқиб беринг, нима ёзмиш сизнинг қадрдон.

Б а с с а н и о

(ўқийди)

«Азизим Бассанио, менинг ҳамма кемаларим ҳалокатга учради. Судхўрларим зуғумини оширмақда: аҳвол оғир. Жуҳудга берган векселим муддатидан кечикди. Тўлаган тақдиримда ҳам омон қолишим даргумон, сен билан менинг орамизда эса, ҳеч қандай олиш-бериш қолмаган, фақат ўлим олдидан сени бир бор кўриш орзусидаман, холос. Лекин бу ёғи ўзингга ҳавола: бордию менга бўлган меҳринг бу ёққа келишингга даъват этмаса, бу мактубга ҳам парво қилмай қўя қол».

П о р ц и я

Ҳамма ишни қўйиб, тезроқ жўна, жонгинам!

Б а с с а н и о

Вақт ўтказмай жўнамоққа изн-ижозат
 Бераркансан, шу ондаёқ йўлга тушаман!
 То ишимни саранжомлаб, қайтмагунимча
 Билмагайман: қўним нима, нимадир тиним.

(Кетади.)

УЧИНЧИ САҲНА

Венеция. Кўча.

Шейлок, Саларино, Антонио ва зиндончи киради.

Ш е й л о к

Шафқат этма, кўз-қулоқ бўл унга, зиндончи,
 У бир нодон: қарз беради, фойда олмайди.
 Маҳкам ушла уни!

А н т о н и о

Эшит, шафқатли Шейлок...

Ш е й л о к

Мана, вексель. Унга қарши оғиз очмагил!
 Уни тўла ундирмоққа қасам ичганман.
 Ҳеч сабабсиз мени, ит, деб атаган эдинг,
 Уша итман! Тишларимга ҳазир бўл энди!
 Дожд адолат қилар. Лекин ҳайрон қоламан,
 Сен — зиндончи эмас, латта, аҳмоқ, лапашанг,

Маҳбус деган қайга деса, дарров кўнасан,
Иўқ демайсан, ўз эркига қўйиб берасан.

А н т о н и о

Утинаман, тингла бир нафас...

Ш е й л о к

Векселим бор! Тингламайман бир сўзингни ҳам.
Сен векселни тўла, гап йўқ, тамом-вассалом.
Мен эмасман христиан илтижосини
Оҳлар чекиб, бажаргувчи маъюс, ногирон.
Бас! Мен бошқа тингламайман. Векселни тўла!

(Кетади.)

С а л а р и н о

Қандай ёвуз! Билишимча, инсонлар аро
Энг тошбағир кўппак!

А н т о н и о

Дўстим, қўявер уни.
Энди бошқа ялинмайман, сўраш беҳуда.
Ўлишимни истайди у. Сабаби равшан:
Унинг қора ўргимчакдек макр домидан
Қутқарганман қанча шўрлик, бечораларни,
Шунинг учун нафратланар, кўролмас мени.

С а л а р и н о

Ишонаман, нобакорнинг шум даъвосини
Дож рад: этар тамом, қабул айламас асло.

А н т о н и о

Дождиздаги қонунни ҳам бузолмас аммо:
 Венеция тупроғида хорижийларга
 Берилган эрк-имтиёзга дахл айласа,
 Давлатимиз қонунлари бўлар беобрў.
 Барбод бўлур ҳам уларга ишонч-эътиқод.
 Бизнинг савдо — тижорату, бизнинг даромад,
 Бор дунёнинг қўлидадир. Шунинг учун — бас.
 Мен айрилиқ, ғамлар аро адо бўлганман.
 Ҳа, энди у қонсираган, гушна судхўрим
 Баданимдан бир қадоқ гўшт топиши гумон.

(Зиндончига.)

Кетдик! Танграм, Бассанио кўрсайди кошки
 Қарзин қандай узишим... Сўнг, не бўлса, бўлар...

(Кетадилар.)

ТҮРТИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйдаги хона.

Порция, Лоренцо, Жессика, Бальтазар ки-
 дилар.

Л о р е н ц о

Синбора, юзингизга айтайин ошкор:
 Сиз илоҳий бир дўстликни илғаб юракдан,
 Қимматини ўз ўрнига қўя олдингиз,
 Висол кунини айрилиққа рози бўлдингиз.
 Аммо-лекин, билсайдингиз қандай инсонга,
 Севганингиз дўсти бўлмиш нечук бир жонга

Сиз ҳамият этмоқдасиз, бўлиб мададкор,
Ҳеч шубҳасиз, ортар эди сизда ифтихор.

П о р ц и я

Шу чоққача мен яхшилик қилиб, оқибат
Сира афсус чекмаганман: ҳозир ҳам шундай.
Яхлит меҳру муҳаббатнинг юкини тортган
Қўлни қўлга берган дўст-қадрдон аро —
Бир ажойиб уйғунлигу ўхшашлик бўлур
Юракларда, чеҳраларда, хулқ-атворда.
Шунинг учун, ўйлайманки, у Антонио
Эримнинг жон дўсти бўлмиш сифати билан
Унга жуда ўхшаб кетар, жудаям монанд.
Шундоқ экан, ўз жонимга ўхшаш бир жонни
Евуз иблис чангалидан халос этмоққа
Сарф этганим — айтишга ҳам арзимас чақа...
Мақтанишга ўхшаб кетди бу гаплар, зотан
Шунинг учун сўз очайлик бошқа мавзудан.
Лоренцо, то эрим қайтиб келгунга қадар
Топшираман сизга уйни, мул-ку рўзгорни.
Мен фалакка қасам ичиб, сўз бердим пинҳон:
Биз — Нерисса, иков, эрлар қайтгунича то
Дуо ўқиб, банд бўлурмиз ибодат билан.
Узоқ эмас, уйимиздан икки миль нари —
Монастирь бор, шу масканда яшаймиз сокин.
Иўқ, демайсиз, айтганимга кўнасиз лекин.
Сизни ёлғиз дўстлик эмас, ҳатто зарурат
Бизга хизмат айламоққа этади даъват.

Л о р е н ц о

Чин юракдан тайёрдирман, азиз синьора,
Хизматингиз, барча амри фармонингизга.

П о р ц и я

Хоҳишимдан хизматкорлар бари хабардор:
Сиз соҳибсиз, соҳибадир — Жессика, билинг,
Буйруғингиз улар бажо этмоққа тайёр,
Энди хайр, кўришгунча, саломат бўлинг.

Л о р е н ц о

Ёруғ ўйлар, ёруғ кунлар берсин худойим.

Ж е с с и к а

Севинч, сурур насиб этсин сизга илойим.

П о р ц и я

Яхши тилагингиз учун ташаккур дейман,
Ўша яхши тилақларга етингиз сиз ҳам.
Хайр, Жессика...

Ж е с с и к а билан Л о р е н ц о кетадилар.

Хўш, Бальтазар,

Менга сидқу садоқатинг баланд, биламан,
Яна кўрсат содиқлигинг. Мана бу мактуб.
Шу ондаёқ, Падуяга шамол каби уч,
Хатим топшир амакиваччам Беллариога.
Доктор Белларио берар қоғоз, кийим-бош,
Сен уларни олиб, югур кечувга томон,
Венеция йўлидаги паром бошига,
Унда сени кутажакман, гапни қисқа қил,
Лекин отга қамчи босиб, манзилга шўшил.

Б а л ь т а з р

Синьора, ошиқарман кучим борича.

(Кетади.)

П о р ц и я

Юр, Нерисса, ғалати бир режа бор менда,
Биласанми... Биз мўлжалдан олдин уларни
Кўражакмиз.

Н е р и с с а

А, улар-чи, кўрарми бизни?

П о р ц и я

О, албатта. Аммо-лекин бу кийимларда
Бизга нима берилгану берилмагани
Шундоққина аён. Бироқ гаров ўйнайман,
Икковимиз йигитлардек усти бош кийсак,
Қўш ўғлоннинг энг ўктами ўзим бўламан.
Сендан кўра шинам турар белда шамширим,
Успириндек овозимни дўриллатаман,
Эркаклардек юришни ҳам ўринлатаман.
Мақтамаман ёш, олифта йигитчалардек.
Дейман: не-не хонимчалар йўлимда гадо,
Рад этилгач, бечоралар бўлишар адо.
«Ачинаман, шўрликларга жуда ҳам оғир.
Ўлдирмасам, қандай яхши бўларди ахир».
Бир йил бурун тугатганман, дея, мактабни,
Қўндираман йигирмата уйдирма гапни —
Қулай қилиб!

Н е р и с с а

Эркаклик ҳам лозимми бизга?

П о р ц и я

Фу, шарманда! Уйлаб топган гапини қара,
Хайриятки, эшитмади бошқалар бизни.
Юр, режамни ҳали тагин тушунтираман,
Бог олдида иккимизни кутар карета,
Фурсат тигиз, билсанг агар, худди шу бугун
Йигирма миль йўл босишлик зарур биз учун.

(Кетадилар.)

БЕШИНЧИ САҲНА

Уша жой. Бог.

Ланчелот билан Жессика киради.

Л а н ч е л о т

Ҳа, албатта, шундоқ: чунки, маълум нарса-ку ахир, оталар гуноҳи учун болалар балога қолади. Шу боисдан, ишонинг сизни ўйлаганда, қўрқиб кетаман. Мен сиз билан ҳамиша кўнглимни очиб, гаплашганман: ҳозир ҳам ҳалиги масала юзасидан дилимда борини айтавераман. Ҳа, хотиржам бўлинг, менинг ишончим комилки, сиз дунё борича азоб-уқубатларга маҳкумсиз. Тўғри, сизга қўл келадиган ёлғиз бир умид бор... Аммо, назаримда у ҳам гайриқонуний туғилган...

Ж е с с и к а

У қандай умид экан?

Л а н ч е л о т

У шундан иборатки, масалан, сиз, мен отамдан тугилмаганман ва шунга кўра, жуҳуднинг қизи эмасман, деб умид қилишингиз мумкин.

Ж е с с и к а

Ҳақиқатан ҳам қандайдир ғайриқонуний тугилган умид: агар шундай деб ўйласам, унда онамнинг гуноҳи учун азоб чекишим керак.

Л а н ч е л о т

У ҳолда, қўрқаманки, ҳам ойижонингиз, ҳам отажонингиз учун абадий қийноқларга маҳкумсиз. Отангиз — Сцилладан қутилсам, онангиз — Харибдага тутиламан: у ҳолда ҳам, бу ҳолда ҳам — бари бир, адоий тамомсиз.

Ж е с с и к а

Мен эрим туфайли нажот топаман: у мени христиан қилди.

Л а н ч е л о т

Ростини айтсам, бу қилмиши учун уни мақтаб бўлмайти, биз христианлар шундоқ ҳам ошиб-тошиб ётибмиз. Сон-саногимиз ҳаммамизнинг қорин тўйғизишимизга аранг мос тушади. Устига христианларни кўпайтираверсак, чўчқа гўштининг нархи ошиб кетади: агар ҳамма киши чўчқа гўшти ейишга бошласа борми, яқин орада бир бурда қовурилган чўчқа ёғини ҳеч қандай ақчага ололмайсан!..

Ж е с с и к а

Ҳамма гапингизни эримга айтиб бераман, Ланчелот: ана, ўзиям келяпти.

Л о р е н ц о киради.

Л о р е н ц о

Хотиним билан шундоқ бурчак-бурчакларда шивирлашадиган бўлсанг, рашк қила бошлайман, Ланчелот.

Ж е с с и к а

Йўқ, кўнглингиз хотиржам бўлсин, Лоренцо, биз Ланчелот билан тортишиб қолдик. Унинг айтишича, жуҳуд қизи бўлганимдан нариги дунёда менга раҳм-шафқат бўлмас эмиш: яна айтадики, сиз республиканинг ёмон граждани эмишсиз, сабабки, яҳудийларни христианларга айлантириб, чўчқа гўшти баҳосини ошириб юбораётган эмишсиз.

Л о р е н ц о

Мен республика олдида сенинг ҳабаш қизи билан қилган қилмишингдан кўра, камроқ жавоб бераман: ахир унинг қорни қаппайиб қопти-ку, Ланчелот.

Л а н ч е л о т

Бу бор-йўғи бир тахмин, холос, борингки, шундоқ бўлди ҳам деяйлик... айбдор — унинг менга бўлган майл-иштиёқи.

Л о р е н ц о

Истаган аҳмоқ сўз ўйини қилаверар экан-да! Шундоқ кетаверса, ҳадемай, ҳозиржавоблик деб сукут сақлаш саналади-ю, валақлаш ёлғиз тўтиларга қолади. Бор, тайинла, ҳамма нарса тушликка муҳайё бўлсин.

Л а н ч е л о т

Ҳамма нарса муҳайё, синьор: ҳаммада иштаҳа карнай.

Л о р е н ц о

Э, худо, дарди бедаво экан-ку бу! Бориб айт, тушлик овқатни тайёрлашсин.

Л а н ч е л о т

Бу ҳам бажарилган, синьор, фақат дастурхон ёзиш қолган, холос.

Л о р е н ц о

Бўлмаса, ўзингиз ёза қолинг, синьор.

Л а н ч е л о т

Ёзишми, синьор? Ҳеч қачон! Мен ўз ҳаддимни билман¹.

¹ Ланчелот бу ерда сўз ўйини қилади. (Тарж.)

Л о р е н ц о

Яна сўзни айлантирди! Нима, сен бор-йўғингни бир йўла совурмоқчимисан? Сендан ўтинаман, оддий сўзларни оддийчасига тушун. Боргин-да, ўртоқларингга тайинлаб, дастурхон ёзди, таомни торттир, биз эса овқатланишга борамиз.

Л а н ч е л о т

Дастурхонга келсак, синьор, у тортилади: таомга келсак, синьор, у ёзилади: сизнинг овқатга чиқишингизга келсак, синьор, у сизнинг хоҳишу хаёлингизга боғлиқ.

(Кетади.)

Л о р е н ц о

О, қайдасан, идрок? Қанча беҳуда сўзлар!
Нодон банда ўткир сўзлар оломонини
Ўз бошига йиғиб олмиш! Аниқ биламан,
Аҳмоқлар бор талай, ўрни, мавқеи баланд.
Ҳалигидек, сўзамоллик кўрсатиш учун
Беҳудага жанг қилишар ҳақиқат билан.
Нима дейсан, Жессика? Хўш, айтиб бер менга,
Бассанио севгилиси ёқдими сенга?

Ж е с с и к а

У ҳар нечук маҳобату мақтовдан юксак,
Энди синьор Бассанио шундоқ ёр ила
Жуда ҳалол, ибратомуз яшаши керак.
У самонинг барча гўзал ноз-неъматига
Ноил бўлур ерда. Агар қадр этмаса,

Нолойқдир ўша юксак самога ўзи.
 Ҳа, мабодо, икки тангри боғлашиб гаров,
 Тарозига қўймоқ бўлса икки жононни,
 Ҳеч шубҳасиз, биринчиси бўлар Порция,
 Ва қўшимча жоиз бўлур иккинчисига,
 Бу дунёда Порцияга ўхшаши бўлмас!

Л о р е н ц о

Уйлайманки, сенинг эринг ундан қолишмас.

Ж е с с и к а

Бу тўғрида жоиз бўлур сўрамоқ мендан.

Л о р е н ц о

Хўп, сўрайман, бироқ аввал овқатланайлик.

Ж е с с и к а

Берсам, дейман, баҳойингни овқатдан олдин.

Л о р е н ц о

Иўқ, менимча, энг яхшиси, таом устида,
 Неки десанг, томогимдан тўхтамай ўтар,
 Ҳазм бўлар.

Ж е с с и к а

Унутмаким, баҳойинг кутар.

Кетадилар.

ТҮРТИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САХНА

Венеция. Суд залы.

Дож, сенаторлар, Антонио, Бассанио, Грациано, Салерио ва бошқалар кырадилар.

Д о ж

Антонио шу ердами?

А н т о н и о

Тайёрман, жаноби олийлари.

Д о ж

Сенга жуда ачинаман, негаки ишинг
Боғлиқ эрур баттол ғаним — тошбағир билан.
У билмайди: шафқат нима, мурувват нима?
Инсоф унга бегонадир.

А н т о н и о

Барин эшитдим,

Унинг ёвуз даъвосини сиз, муҳтарам дож
Юмшатмоққа уринибсиз қанчалар... Лекин
У тош бўлиб турар экан ўз ниятида,
Энди мени қутқармоққа қонун-восита

Бўлмас экан, нима илож, сабр-тоқатни
 Унинг зулм-зуғумига қарши қўяман.
 Қандай зуғум этмасин у, нечук бир бедод,
 Хотиржамлик билан бари қарши оламан.

Д о ж

Қани, боринг жуҳудни бу ёққа чорланг.

С а л е р и о

Муҳтарам дож, у шу ерда, остонангизда.

Шейлок киради.

Д о ж

Йўл бўшатиңг, қаршимизга келиб турсин у.
 Кўплар ўйлар ва мениң ҳам фикрим шу, Шейлок —
 Сендаги бу тошбағирлик ниқобдир, холос.
 Иш охирга етгач, уни алмаштирасан
 Шафқат билан. Ёлғондакам бағритошликдан
 Унда устун бўлур яна яқун — таассурот;
 Гарчанд шўрлик савдогардан худди шу замон
 Бир қадоқ эт тўламоқни талаб этсанг ҳам,
 Аслида-чи сен жарима олмайсан ундан,
 Балки чиндан бир инсоний шафқатга тўлиб,
 Шу бенаво аҳволига солиб бир назар,
 Қарзининг ҳам тенг ярмидан кечасан дангал.
 Бошига не фалокатлар тушди, биласан,
 Ғоят қийин кунга қолди подшо савдогар.
 Унинг ҳоли мис кўнгиллар, тош юракларда,
 Ҳатто меҳр-марҳаматни сира билмаган
 Уша қайсар татарлару баттол туркларда

Шафқат ҳиссин уйғотарди... Хуллас, ҳамчамиз
Жухуд, сендан мурувватли жавоб кутамиз.

Ш е й л о к

Жавобимни айтган эдим жанобларига:
Мен муқаддас шанбамизга қасам ичганман,
Векселимни тўла-тўкис ундираман, деб.
Рад этсангиз, республика қонунлари-ю,
Эркинликлар деганингиз топталар бари.
Сиз сўрайсиз: нима учун уч минг дукатдан
Қўланса бир қадоқ гўштни афзал кўраман?
Биласизми, бу саволга жавоб бермайман.
Дидим шундоқ! Хўш, айтинг, бу жавоб эмасми?
Эҳтимолки, бир каламуш изғир уйимда,
Мен ўшани заҳарлаш-чун ўн минг сарфлашга
Тайёрдирман? Айтинг-чи, бу жавоб эмасми?
Бировлар бор хуш кўрмайди чўчқа турқини,
Биров жинни бўлиб қолар мушукни кўрса,
Яна бордир шундайлар ҳам, най овозини
Эшитдим — иштопига қўйиб юборар.
Майл-мижоз деган бека эҳтиросларни
Меҳр ёки нафрат сари йўллайди доим,
Мана, сизга берадиган менинг жавобим!
Авиқ-қуруқ тушунтириб бўлмаганидек:
Нечун биров, ёқтирмайди чўчқа зотини,
Бошқа биров фойдали ва ювош мушукни,
Яна биров найни, аммо, ҳар гал муқаррар
Ўша уят ожизликка ўзи бош эгар,
Яъни, ўзи зулм кўриб, зулм ўтказар —
Худди шундоқ, Антонио зарарига мен
Фойдасиз бу можарони кўзгар эканман,
Айтгим келмас, айтолмайман бошқа сабабин,

Биттасидан бўлак, айтай, сабаб — ўшанга
Нафратимдир. Хўш, айтинг, бу жавоб эмасми?

Б а с с а н и о

Иўқ, бағритош, айтганларинг жавоб бўлолмас,
Асос бўлолмагай ният-қабоҳатингга.

Ш е й л о к

Биласанми, жавоб бериш шарт эмас сенга!

Б а с с а н и о

Еқмайди, деб сен ҳаммани ўлдирасанми?

Ш е й л о к

Хўш, ўлдириш истамайсан, нафратланасан —
Аммо баъзи кимсалардан, мумкинмидир шул?

Б а с с а н и о

Наҳот озор турса дарҳол нафрат ҳиссини?

Ш е й л о к

Икки карра чақтирайми илонга ўзни?

А н т о н и о

Ҳой, унутма, жуҳуд билан гаплашмоқдасан.
Сен соҳилда туриб, тошқин, пўртаналарга
Пасайишни амр этишинг мумкиндир, аммо:

Ё совлиқни аламларга қўйган бўридан
 Қўзичоқни сўроқлашинг мумкиндир аммо:
 Ё бўлмаса, тоғда ўсган қарағайларга
 Довул пайти чайқалишни қатағон айлаб,
 Шовуллашни тақиқлашинг мумкиндир, аммо:
 Жасоратлар билан не-не довонлар ошиб,
 Бўлмаганни бўлдиришинг мумкиндир, аммо:
 Аммо жуҳуд юрагини (у қандай қаттол)
 Юмшатишинг, эритишинг мумкинмас асло!
 Ялинаман, бас қилинг бу уринишларни,
 Аҳвол аён: мен тақдирга бошим эгаман,
 Қўйинг, майли, жуҳуд этсин ҳукмини бажо.

Б а с с а н н о

Олти минг ол ўша уч минг дукат ўрнига!

Ш е й л о к

Олти мингни кўпайтирсанг ҳамки олтига
 Унамайман, ўз кучида қолади даъво.

Д о ж

Ўзинг зарра раҳм-шафқат кўрсатмайсану
 Нечун яна раҳм-шафқат умид этасан?

Ш е й л о к

Мен ҳақ бўлгач, нега қўрқай суддан, ҳакамдан?
 Сиз ақчага сотиб олган қуллар оз эмас:
 Ишлатасиз, машаққатга дучор этасиз
 Эшшак каби, хачир каби ё кўппак каби.
 Ахир сотиб олгансиз-да. Лекин мабодо

Мен десамки: «Қўйинг, озод қилинг қулларни,
 Куёв қилиб, қизиңгизга қўшинг уларни.
 Оғир меҳнат-машаққатдан терламай давом,
 Юмшоқ-юмшоқ тўшакларда олишсин ором,
 Худди сиздек еб-ичишсин!» Муқаррар шу тоб.
 «Улар — менинг қулларим» деб берарсиз жавоб.
 Мен ҳам сизга худди шундоқ жавоб бераман:
 «Бир қадоқ гўшт — мен қимматга сотиб олганман,
 Меники у, беришингиз талаб қиламан!»
 Рад этсангиз, тупураман қонунингизга,
 Декретларнинг тайини йўқ Венецияда.
 Хуллас, судни кутаман. Хўш суд бўладими?

Д о ж

Падуюга — олим, доктор Беллариога,
 Зудлик билан келсин, дея, киши жўнатдим.
 Қарор шуки, ўша етиб келмагунча то
 Суд мажлиси бошланмайди.

С а л е р и о

Жаноби олий,
 Мактуб олиб, чопар келмиш Беллариодан,
 У эшиқда, кутар амр-фармонингизни.

Д о ж

Айтинг, кирсин ва мактубни топширсин бизга.

Б а с с а н и о

Антонио, тетикроқ бўл, умид йўқ эмас,
 Сен мени деб қатра қонинг бермасдан бурун
 Мен жуҳудга бергум жисми жонимни бутун.

А н т о н и о

Дўстим, билсанг, мен подада бир қўтир қўймаи.
Ҳаммангиздан яқинроқман ўлимга, зотан.
Чирик мева ерга тушар ҳаммадан аввал,
Туша қолай, сен эса-чи, яша ёшингни,
Сўзинг билан безасанг, бас, қабр тошимни.

Н е р и с с а киради, у адвокат мирзаси киймида.

Д о ж

Белларио юбордим сизни Падуйдан?

Н е р и с с а

Ҳа, афандим, у йўллади салом-эҳтиром.

(Унга мактубни топширади.)

Б а с с а н и о

(Шейлокка)

Нега ҳадеб пичоғингни қайрамоқдасан?

Ш е й л о к

Қайраяпман ўз ҳиссамни олишим учун.

Г р а ц и а н о

Манфур жуҳуд, пичоғингни қайишга эмас,
Юрагинга қайраяпсан, ҳеч қандай металл —

Ҳатто жаллод болтаси ҳам баробар эмас
Ғазабинга. Илтижолар кор этмас сенга.

Ш е й л о к

Йўқ, топмагай сенинг ақлинг шундоқ илтижо.

Г р а ц и а н о

О, лаънатлар бўлсин сенга, бағритош кўппак!
Бутун умринг қонун учун ёвуз бир таъна,
Эътиқодим замирига солдинг зилзила:
Инсонларга ҳайвон руҳи кўчади, деган
Пифагорга ишонмоққа тайёрман бу дам¹.
Жирканч руҳинг аввалбоши бўрида бўлган,
Одамларга човут солгач, уни осишган.
Уша дордан халос бўлиб, қутурган арвоҳ,
Фурсат пойлаб, ўзни онанг қорнига урган,
Унда сени топган, сенинг қонингга кирган,
Бир арвоҳки, бўри каби қонхўр ва юхо!

Ш е й л о к

Вексель муҳрин бузолмайсан ҳақорат билан,
Қичқириқлар ила бекор ўпкангни йиртма.
Шунча ақлинг бор эканми, асраб қўй, бола,
Уни увол айлама.— Мен судни кутаман.

Д о ж

Белларио қонуншунос, ёш бир олимни
Бизга лутфан таклиф этмиш,
Қани у ўзи?

¹ П и ф а г о р — қадимий юнон файласуфи, эрадан аввалги VI асрда яшаган, руҳ инсонлардан ҳайвонларга, ҳайвонлардан инсонларга кўчиб юради, деган таълимотни олға сурган. (Тарж.)

Н е р и с с а

Узоқдамас, у шу ерда, жавоб кутади,
Уни қабул этасизми?

Д о ж

Албатта, биров —
Назокат-ла бошлаб келсин бу ёққа дарров.
Суд унгача эшитади ушбу мактубни.

М и р з о

«Сиз жаноби олийларга етиб маълум бўлсинким, мактубингиз оғир бетоб ётганимда етиб келди: аммо чопарингиз эшик қоққан маҳал Римдан дўстона ташриф буюрган ёш бир ҳуқуқшунос ҳузуримда эди, исми шарифи — Бальтазар. Мен жуҳуд ва савдогар Антонио орасида рўй берган иш билан уни таништирдим. Биз биргаллашиб жуда кўп китоб қарадик. Менинг фикрим унга маълум, мазкур фикрни у ўзининг ҳар қандай мақтовлардан ҳам зиёда олимлиги билан янада зийнатлаб, сизга изҳор этажак ва боришим тамом имконсиз бўлганидан у менинг ўрнимни босажак. Сиздан ўтинаман: ёшлиги уни етарли баҳолашингизга монелик қилмагай: мен шундоқ ёш бир йигитда кексаларга хос, шу қадар ақл-заковатни сира учратмаганман: бироқ иш устидаги синов унга яхши кафолат бўлгай».

Д о ж

Белларио, не ёзипти эшитдингизми?

Порция киради, у ҳуқуқ доктори либосида.

Мана, доктор ўзи...— Қани, қўлингиз беринг!
Кекса Белларио бизга юбормиш сизни?

П о р ц и я

Ҳа, жаноб олийлари.

Д о ж

Салом, ўлтиринг.
Айтинг-чи, биз кўраётган иш-можародан
Хабарингиз борми?

П о р ц и я

Ишдан тўла воқифман.
Фақат билсам, ким савдогар бунда, ким жуҳуд?

Д о ж

Антонио, кекса Шейлок — яқинроқ келинг.

П о р ц и я

Сиз — Шейлокми?

Ш е й л о к

Ҳа, исмим — Шейлок.

П о р ц и я

Сизнинг даъвойингиз, Шейлок, ғайриодатий:
Лекин бари қондага мувофиқ ва мос.

Шунинг учун Венеция қонуни уни
Рад этмайди, бажаришга даъват этади.

(Антониога.)

Суд орқали ундиришга ҳақлидирми у?

А н т о н и о

У шундоқ деган.

П о р ц и я

Сиз векселни тан оласиз?

А н т о н и о

Ҳа.

П о р ц и я

Унда жуҳуд мурувватли бўлмоғи керак.

Ш е й л о к

Нега энди мурувватли бўлмоғим керак?

П о р ц и я

Мурувватга зўрлик билан эришиб бўлмас,
У гўёки найсон ёмғир, у обирахмат,
Кўкдан ерга инар сира сўрамай-нетмай,
Берганга ҳам, олганга ҳам хайрли беҳад.
Унинг кучи шарофати янада ортиқ —

Кимки бўлса, ҳокимият, қудратга соҳиб.
 У тождан ҳам ярашиқдир шоҳу сулгонга,
 Муваққат бир ҳокимият белгисидир — тож.
 Улуғлик ва эҳтиромнинг нишонаси у,
 Бир қудратким, юракларга қалтироқ солар.
 Лекин шафқат-мурувват-чи, тождан ҳам юксак
 Унинг тахти подшоларнинг қалбида яшар.
 Шафқат — тангри фазилати, тангри хислати:
 Гар шафқатни қонун билан омухта этса —
 Осмондаги илоҳий у ҳокимиятга
 Ухшаб кетар заминдаги давлат-салтанат.
 Жуҳуд, қонун сен тарафда, лекин унутма,
 Агар қонун мурувватга бўлса бегона
 Аминманки, битгамиз ҳам топмасдик омон.
 Дуо пайти биз худодан шафқат сўраймиз,
 Бизни шафқат-мурувватга ўргатар дуо.
 Мен буларни айтдим сени юмшатмоқ учун,
 Аммоки, сен талаб этсанг қонуний ҳаққинг,
 Венеция суди қўллаб, чиқаргай ҳукм.

Ш е й л о к

Менга қўйинг ўз ишимни, ўзим биламан,
 Қонун йўли билан ҳаққим талаб қиламан.

П о р ц и я

Ажаб, қарздор тўлолмасми зарур маблағни?

Б а с с а н и о

О, дарвоқе, суд олдида таклиф этаман:
 Мен тўлайин икки карра ошиғи билан;
 Агар бунга унамаса, буни кам деса,

Ун баробар қилиб ҳатто тўлашим мумкин.
 Бошим, қўлим, юрагимни тутиб бераман —
 Гар бунга ҳам унамаса, буни кам деса,
 Демак, поймол этмиш қабоҳат, зулм.
 Ялинаман, сиз қонунни жиндак юмшатинг,
 Ҳақиқат-чун чегарадан озгина ўтинг,
 Ҳам жиловланг шайтон-иблис васвасасини.

П о р ц и я

Йўқ, бу асло мумкин эмас: Венецияда
 Узгартира билмас ҳеч ким қонун-низомни
 Гар йўл қўйсақ бунга, бешак чиқар тўполон,
 Ва бу ёмон ибрат бўлиб, етказур зиён
 Республика ишларига, йўқ, бу мумкинмас.

Ш е й л о к

О, Даниил, суд бошланди бунда, Даниил!¹
 Минг эҳтиром бўлсин сенга, донишманд ҳакам!

П о р ц и я

Утинаман, бир кўрсатинг ўша векселни.

Ш е й л о к

Мана, вексель марҳаматли доктор, мана у.

П о р ц и я

Шейлок, сенга уч баравар тўламоқчилар.

Ш е й л о к

Қасамим-чи? Нима бўлар онтим, қасамим?
 Мен фалакка юрагимдан қасам ичганман.

¹ Д а н и и л — қадимий юнон пайғамбари, (Тарж.)

Ўз руҳимни маҳв этишни истамасман, йўқ,
Йўқ, йўқ, ҳатто, берсангиз ҳам Венецияни...

П о р ц и я

Хуллас,

Веқсель тўланмапти ўз муддатида,
Жухуд сўрар ўз ҳаққини қонунга кўра —
Ўзгартира билмас ҳеч ким қонун-низомни.
Яна бир бор сўрайманки, шафқат айлагин,
Юракка энг яқин жойдан нақ бир қадоқ эт.

Ш е й л о к

Унутарман, уни тамом ундириб олсам,
Кўраманки, сиз мумтоз ва муносиб ҳакам.
Сиз — қонунлар билимдонни, шу туфайлидан,
Кўп аълодир қабул қилган қарорингиз ҳам.
Сиз суянчиқ бўлган ўша қонун номидан
Сўрайманки, бўлди қилинг, судни тугатинг..
Сўзим битта, мен жонимга қасам ичаман,
Айнимайман, талабимда қатъий тураман.

А н т о н и о

Чин юракдан ялинаман ёлвораманким,
Суд тугатсин мажлисни, ўқилсин ҳукм.

П о р ц и я

Майли, шундоқ бўла қолсин, бўлди қилайлиқ.
Қани, унинг кўкрагини пичоққа шайланг.

Ш е й л о к

Олижаноб ҳакам! Асил, бебаҳо йигит!

П о р ц и я

Қонун руҳи, қонун сўзи бешубҳа, бешак
Веқселдаги талабларга тўғри келади.

Ш е й л о к

Худди шундоқ, адолатли донишманд ҳакам,
Кўринишда ёшдек, аммо нақадар улуг!

П о р ц и я

Хўш, очингиз кўкрагин.

Ш е й л о к

Ҳа! Кўкрагини!

Векселда ҳам худди шундай ёзилган, ҳакам,
Юрагига яқин жойи? Демак, кўкраги.

П о р ц и я

Худди шундоқ. Аммо айтинг, шу қадоқ гўшти
Тортмоқ учун зарур тош-тарозу борми?

Ш е й л о к

Мен тарозу келтирганман.

П о р ц и я

(Шейлокка)

Жароҳатни бойлаш, қонни тўхтатмоқ учун
Жарроҳ ҳозир бўлсин — сизнинг ҳисобингизга.

Ш е й л о к

Бу тўғрида ёзилганми магар векселда?

П о р ц и я

Йўқ, мутлақо ёзилмаган, нима қипти, хўш,
Раҳм-шафқат юзасидан шу ишни қилсак?

Ш е й л о к

Йўқ, бу ҳақда бирорта ҳам сўз йўқ векселда.

П о р ц и я

Антонио, айтадиган сўзингиз борми?

А н т о н и о

Унча кўпмас: мен тайёрман, ҳозирланганман.
 Бассанио, қўлингни бер, маъзур тут мени,
 Куйма ортиқ мен туфайли ҳалок бўлди деб.
 Қисмат менга мунис бўлди одатдагидан:
 У кўпинча шўрликларни бойлик, давлатдан
 Жудо айлаб, гадойликка маҳкум этади.
 Улар сўнгра ажин манглай, хира кўз билан
 Сўнгги манзил — ўлим сари борурлар секин.
 Бу азобдан тақдир мени халос айлади.
 Олижаноб рафиқангга салом йўллаймаман,
 Сен айтиб бер Антонио хотимасини:
 Сени қандай севганимни унга айтиб бер,
 Шундоқ қилгин, ёринг ўзи ҳукм айласин:
 Дўсти-анис бўлганмикин Бассаниода..
 Мен дўстимдан айрилдим, деб чекма изтироб,
 Нима қилсин, зарур эса шу ҳисоб-китоб.
 Пичоғини гар чуқурроқ ботирса жуҳуд,
 Дўстинг бутун қалби билан тўлар қарзингни.

Б а с с а н и о

Антонио! Уйланганим у гўзал санам
 Менинг учун ортиқ эрур ҳаётимдан ҳам.
 Ҳаётим ҳам, хотиним ҳам, шу буткул дунё,
 Дўстим, сенинг ҳаётингдан арзондир аммо.
 Мен иблисга ҳаммасини берардим бутун,
 Фақат сенинг ҳаётингни қутқармоқ учун.

П о р ц и я

Уйлайманки, рафиқангиз агар эшитса,
 Ҳеч, шубҳасиз, огринарди, бўларди хафа.

Грациано

Мен севаман хотинимни, аммо нақадар
 Севинардим, ўша кўкка йўл олиб агар,
 Йиғлаб, само қудратини қўзгатса бутун,
 Шу бадният, бағритошни юмшатмоқ учун!

Нерисса

Қандай яхши!
 Хотинингиз орқасидан дейсиз бу сўзни,
 Бўлмаса, хўп еярдингиз таъзирингизни.

Шейлок

(Четга)

Христиан никоҳини кўринг! Қизим бор...
 Унинг эри христиан бўлгандан кўра,
 Ваҳший Варров бўлса, менга афзал минг карра!¹
 Вақт ўтмоқда. Ҳукми, хўш, ижро этайлик.

Порция

Сеникидир савдогарнинг бир қадоқ эти,
 Қонун шуни буюради, суд ҳукм этди.

Шейлок

Доно ҳакам!

Порция

Сен ҳаққингни ҳозир кесиб олишинг мумкин.
 Суднинг ҳукми шундоқ, шуни буюрар қонун.

Шейлок

Ҳакам — доно! Мана ҳукм! Қани, ҳозир бўл!

¹ Варрова — қароқчи, ривоятга кўра, у Исо пайгамбар билан ёнма-ён хочга тортилган. (Тарж.)

П о р ц и я

Бирпас шошма: жиндак гап бор яна бу ёқда,
 Қон тўкмайсан, векселинга сўз йўқ бу ҳақда.
 Аниқ қилиб, бир қадоқ гўшт, дейилган, холос.
 Ҳаққинг фақат бир қадоқ гўшт, уни ола қол.
 Аммо, шуни билиб қўйки, этни кесганда,
 Бирор қатра христиан қони тўкилса,
 Молу муллинг, бойликларинг, қонунга кўра,
 Республика ҳисобига ўтар бир йўла.

Г р а ц и а н о

Доно ҳакам!— Жухуд, эшит!— У чин донишманд!

Ш е й л о к

Қонун шунақами?

П о р ц и я

Уқиб кўришинг мумкин.
 Адолатли ҳукм бўлсин, дединг, шундоқми?
 Хотиржам бўл, олажаксан ортиғи билан.

Г р а ц и а н о

Чин донишманд! Жухуд, қалай? Аллома ҳакам!

Ш е й л о к

Мен розиман, уч баравар тўласин қарзни,
 Кейин, майли, ўз йўлига кетаверсин у!

Б а с с а н и о

Мана пулинг, ола қол.

П о р ц и я

Йўқ, озгина шошманг!
Жухуд сўрар адолатли ҳукм этмоқни --
У олажак фақат вексель шартига кўра.

Г р а ц и а н о

О, жухуд! О, асл, етук, донишманд ҳакам!

П о р ц и я

Хўш, бўла қол, этни кесиб олмоққа бошла,
Бир томчи қон тўкма лекин. Агар кесганинг
Бир қадоқдан зарра ортиқ, зарра кам эса,
Ё мўлжалдан тарозунинг сергак шайини
Жиндаккина нари-бери борса — сўз тамом,
Қутулмайсан, сени ўлим кутар муқаррар,
Бор давлатинг хазинага ўтар муқаррар.

Г р а ц и а н о

О, Даниил, жухуд, қара!— Янги Даниил!—
Ҳа, қалайсан, энди қўлга тушдингми, кофир?

П о р ц и я

Хўш, намунча имиллайсан? Ҳаққинг ола қол!

Ш е й л о к

Майли, менига пулни беринг, ҳозир кетаман.

Б а с с а н и о

Ма, ола қол — аллақачон тайёрлаганман.

П о р ц и я

Йўқ, ололмас, суд олдида воз кечди пулдан,
Ола билар фақат вексель шартига кўра.

Г р а ц и а н о

О, Даниил! Кароматли, янги Даниил!
Раҳмат, жуҳуд, сен бу сўзни менга ўргатдинг.

Ш е й л о к

Наҳот, энди маблағимдан ажралиб қолсам?

П о р ц и я

Йўқ, оласан фақат вексель, шартига кўра,
Ола қолгин ўз жонингни қўйиб хатарга.

Ш е й л о к

Керак эмас, мен шайтонга уни атадим,
Даъвойим йўқ бошқа, кетдим.

П о р ц и я

Жуҳуд, тўхтагин,
Сенга суднинг даъвоси бор, Венецияда —
Шундай қонун ҳукм сураб, хорижий қимса
Тўппа-тўғри, ё бўлмаса, ўзга йўл билан

Бирор ерли гражданга суйқасд этса,
Унинг ярим мулкин олар жабрланувчи,
Қолган ярми ўтар давлат хазинасига.
Ва суйқасд этувчининг ҳаёт қисмати
Боглиқ бўлар дожднинг лутфи марҳаматига.
Қандоқ қарор қабул қилса — бу унинг иши.
Мана шундоқ аҳволдасан ҳозир, билиб қўй:
Далиллар шай, Венеция гражданига
Бевосита, билвосита суйқасд этдинг,
Шунинг учун маҳкум бўлдинг, бошингга етдинг,
Тиз чўк энди, дождан шафқат-мурувват сўра!

Г р а ц и а н о

Илтижо қил, ўз-ўзимни осайин, дея:
Бойликларинг хазинага ўтаркан буткул,
Сиртмоқ учун арқон сотиб олишинг мушкул,
Сенга текин арқон берар энди хазина.

Д о ж

Ҳислардаги тафовутни кўргин, деб атай,
Ҳаётингни мен ўзингга тортиқ этаман.
Бўлажакмиз лекин буткул мулк-бойлигинг
Антонио билан давлат ўртасида тенг.
Тавба қилсанг, алмашинур жарима билан.

П о р ц и я

Ҳа, жарима қутқаради бойлик-бисотинг
Хазинага тааллуқли қисмини холос.
Бошқа қисми ўтар бешак Антониога.

Шейлок

Олинг буткул ҳаџтимни шафқат керакмас,
 Пойдеворин олдингизми — олинг уйни ҳам.
 Нима билан тирик эсам, барин олдингиз,
 Керак эмас жонимни ҳам энди олингиз.

Порция

Антонио кўрсатурму шафқат-мурувват?

Грациано

Текин арқон топиб бсрар, не қилсин яна?

Антонио

Муҳтарам дож, муҳтарам суд, мулк-бойликининг
 Хазинага тегиш қисми учун жарима
 Оларкансиз, нима дердим, сизда ихтиёр.
 Аммо, айтай, унинг менга тегиш қисмини
 Ёзиб, тайин этиб-берсин менинг номимга.
 Йўқ, мен унинг бойлигини тутмасман ортиқ.
 Шейлок ўлгач, куёвига этаман тортиқ.
 Яна шуки, раҳм-шафқат эвазига у
 Христиан эътиқоди йўлини тутсин
 Яна шуки, бор мулкани айлаб васиқа
 Қизи билан куёвига васият этсин.

Дожд

Шундоқ қилсин, унамаса, бекор қиламан
 Ҳозиргина инъом этган марҳаматимни.

Порция

Розимисан шунга, жуҳуд? Хўш, нима дейсан?
Шейлок

Розиман.

Порция

Бас, мирза ёзсин қарор-аҳднома.

Шейлок

Ўтинаман, рухсат этинг, кетай бу ердан,
Ростин айтсам: менга оғир, аҳволим ёмон,
Ҳужжатларни юборингиз, имзо чекаман.

Дожд

Жўна, лекин бажо айла фармонимизни.

Грациано

Икки ҳамроҳ бўлур сен-ла, чўқиниш пайти:
Мен ҳакамлик этсам, ўнта қўшардим яна;¹
Йўқ, муқаддас хоч олдига элтмасди улар,
Дор остига элтишарди сени бегумон.

Шейлок кетади.

Дожд

(Порцияга)

Ўтинаман, қолинг, азиз меҳмоним бўлинг.

¹ Уша замон инглиз судларида ўн иккита маслаҳатчи бўлган, шунга ишора. (Тарж.)

Порция

Жаноб олийлари, сиздан узр сўрайман,
Падуяда бўлишим шарт бугун тундаёқ,
Шунинг учун мен ҳозироқ жўнаб кетаман.

Дож

Афсус, афсус, тигиз экан вақтингиз жуда —
Антонио, сиз синьорни рози этингиз:
Уйлашимча, қарздорсиз унинг олдида.

Дож ўзининг маҳрамлари билан кетади.

Бассанио

Марҳаматли, азиз синьор, мен ва дўстимни
Қутқардингиз ўткир ақлу заковат билан.
Жуда қўрқинч мусибатдан халос этдингиз.
Биз жуҳудга топширмоқчи бўлган пулларни
Сизга тортиқ айламоққа рухсат этингиз.

Антонио

Биз, барибир, лекин қарздор бўлиб қоламиз
Сизни севиб, хизмат қилсак ҳамки умрбод.

Порция

Биласизми, мукофот йўқ севишдан ортиқ,
Мен сизларни халос этиб, хурсандман беҳад.
Бу, демакки, мукофотим олибман расо,
Таъмагирилик қилмаганман ҳеч қачон, фақат,
Бундан кейин учрашганда, танисангиз, бас.
Хайр энди, бахт тилайман, яхши қолингиз.

Б а с с а н и о

Азиз синьор, ўтинаман, талаб қиламан
Эсдаликка бирор нима олишингизни.
Тўлов эмас, меҳримизга нишон бўлур у,
Маъзур тутинг, хижолатдан қутқаринг бизни.

П о р ц и я

Қистовингиз ошиб кетди, майли, розиман.

(Антониога)

Хотира, деб олай ушбу қўлқопингизни.

(Бассаниога.)

Сиздан меҳр белгиси, деб ушбу узукни.
Нима бўлди, қўлингизни тортиб олдингиз?
Гар севсангиз шунни беринг, бошқасинимас.

Б а с с а н и о

Синьор... Айтсам, бу узугим — арзимас мато!
Сизга тортиқ айламоққа арзимас ҳатто.

П о р ц и я

Бошқасини хоҳламайман, шуниси лозим,
Нима дейман, кўнгил кетди, шунни истадим.

Б а с с а н и о

Гап қийматда эмас, бутун Венецияда
Энг ноёбин топиб, сизга тақдим этаман.

Мен ўшани топмоқ учун жарчи қўяман,
Фақат, хўп, денг, шу оддийси ўзимда қолсин.

Порция

Қўраманки, ҳимматингиз баланддир жуда!
Аввалбоши тиланишга ром этиб мени,
Энди эса, аста-секин ўргатмоқдасиз —
Қандай жавоб айламоқни тиланчиларга.

Бассанио

Синьор, бунини тақдим этмиш менга рафиқам,
Ва мен уни ҳеч кимсага инъом этмаслик,
Йўқотмаслик, сотмасликка қасам ичганман.

Порция

Ҳа, бу — инъом этмасликка қулай баҳона,
Рафиқангиз гар эсидан озмаган бўлса —
Қандай хизмат эвазига ушбу узукни
Олганимни билиб, сизга ғазаб айламас.
Хўш, бўлмаса, хайр энди, саломат қолинг.

Порция ва Нерисса кетадилар.

Антонио

Бассанио, инъом айла унга узукни,
Унинг менга муҳаббати, унинг хизмати
Устун турар ҳар қандайин амру фармондан.

Бассанио

Югур тезроқ, қувиб етгил, Грациано,
Узукни бер, кўндиролсанг, бошлаб кел уни

Антонио қўрғонига. Қани бўл, югур!

Грациано кетади.

Кетдик: биз ҳам йўл олайлик ўша томонга,
Эртага-чи, тонг-саҳарда туриб иккимиз
Бельмонт сари ошиқамиз. Юр, Антонио.

Кетадилар.

ИККИНЧИ САҲНА

Уша жой. Кўча.

Пигитлар киймида Порция билан Нерисса киради.

Порция

Суриштиргин, қайда экан жуҳуднинг уйи,
Топиб унга имзо чектир. Тунда жўнаймиз.
Уйга етиб олажакмиз эрлардан олдин,
Бу қоғозни кўриб, хурсанд бўлар Лоренцо.

Грациано киради.

Грациано

Уҳ, хайрият, етиб олдим, сизларни қувиб!
Синьор Бассанио бориб мулоҳазага,
Шу узукни йўллади ва сизни ҳозироқ
Зиёфатга чақиради!

Порция

Бу мумкин эмас.

Ташаккур-ла қабул этгум аммо узукни, —

Унга айтинг. Ҳа, дарвоқе, кўрсатиб қўйинг
Судхўр Шейлок қўрғонини менинг мирзамга.

Г р а ц и а н о

Бош устига!

Н е р и с с а

Синьор, жиндак гапим бор сизга.

(Порцияга, секин.)

Қани, кўрай, қасамёдлар этган эримдан
Бир йўл қилиб. узугимни олармиканман...

П о р ц и я

(Нериссага, секин.)

Ҳеч шубҳасиз. Ҳали яна қасам ичишар,
Узукни биз эркакларга бердик, деб улар.
Аммо, бошлаб беражакмиз таъзирларини.

(Баланд овозда.)

Тезроқ! Қайда кутишимни яхши биласан.

Н е р и с с а

(Грацианога)

Қани, юринг, менга йўлни кўрсатиб қўйинг

Кетадилар.

БЕШИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Бельмонт. Порция уйига элтувчи хийбон.
Лоренцо билан Жессика киради.

Лоренцо

Ой шуъласи қандай ёруғ... Шундоқ кечада,
Япроқларни шитирлатмай майин шаббода,
Оғочларни ўпар экан — шундоқ кечада
Троянинг деворига чиқмиш Тройл¹,
Руҳан парвоз этмиш юнон қароргоҳига,
Крессида хобгоҳига...

Жессика

Шундоқ кечада

Шабнам босиб, олазарак бораркан Фисба²,
Шердан олдин шер соясин кўриб қолгану
Ваҳимага тушиб қочган...

¹ Тройл — Троя шаҳзодаси, Крессида — юнон гузали, улар бир-бирини севишган.

² Фисба — Пирамининг маъшуқаси. Шекспир улар орасидаги ишқ-муҳаббатни «Ез. кечасидаги туш» комедиясида қаламга олган.

Л о р е н ц о

Шундоқ кечада

Мовий денгиз қирғоғида гўзал Дидона¹
Мажнунтолнинг бутоғини силкитиб, ёрин
Карфагенга чорламишдир...

Ж е с с и к а

Шундоқ кечада

Қари Эзон яшарсин деб пича Медея²
Меҳри гиёҳ йиққан экан...

Л о р е н ц о

Шундоқ кечада

Бой жуҳуднинг қўрғонини тарк этиб тамом,
Ери билан ўз шаҳридан чиққан Жессика,
Ва Бельмонтга қараб қочган!

Ж е с с и к а

Шундоқ кечада

Еш Лоренцо қасам узра қасамлар ичган,
Шу йўл билан қиз қалбини ўғирлаб олган,
Айтганлари ёлғон экан...

Л о р е н ц о

Шундоқ кечада

Шўху шаддод ҳам дилозор, жажжи Жессика

¹ Дидона — Карфаген маликаси, Энейнинг маъшукаси.
² Медея — Язоннинг хотини, у меҳри гиёҳ териб, эрининг отаси Эзонни яшартирган. (Тарж.)

Беҳудага ўз ёрига бўҳтон ёғдирган.
Лекин ёри ранжимаган, уни кечирган.

Ж е с с и к а

Кечалардан топар эдим яна нечасин,
Ёлғиз иков бўлсак, аммо кимдир келмоқда.

С т е ф а н о киради.

Л о р е н ц о

Ким у, тун сукунатида ҳовлиқиб келаётган?

С т е ф а н о

Дўстингиз!

Л о р е н ц о

Дўст? Қанақа дўст? Исмингиз нима, дўстим?

С т е ф а н о

Стефано!

Сизга шундоқ хабар келтирдим,
Хонимбека худди тонгда бўлар Бельмонтда,
Ҳозир эса бут олдида ибодат айлар,
Яратгандан оилавий бахтини тилар.

Л о р е н ц о

Ким бор қошида?

Жорияси билан фақат авлиё-роҳиб.
Айтингиз-чи, қайтмадими хўжайин-синьор?

Л о р е н ц о

Йўқ, қайтмади, ҳалигача ундан дарак йўқ,
Хўш, Жессика, қўзғала қол, энди борайлик.
Биз баҳарҳол уй эгаси хонимбекани
Тантанавор қаршилашга ҳозирланайлик.

Л а н ч е л о т киради.

Л а н ч е л о т

Ҳой, дейман, ҳой!.. Ҳей, дейман, ҳей!..

Л о р е н ц о

Ким у чақираётган?

Л а н ч е л о т

Ҳо-ҳо-ҳой!.. Сиз жаноб Лоренциони кўрмадингизми?
Жаноб Лоренциони?

Л о р е н ц о

Бақиришни бас қил, йигит, мен шу ердаман.

Л а н ч е л о т

Ҳой! Қани, қаерда?

Л о р е н ц о

Шу ерда.

Л а н ч е л о т

Унга айтиб қўйинг, хўжайиндан чопар келди, қўй-ни-қўнжи хуш хабарларга тўла. Хўжайин эрталабга қадар етиб келаркан.

(Кетади.)

Л о р е н ц о

Юр, жонгинам, биз уларни кутиб олайлик,
Бироқ шошма, шарт эмас-ку қасрга кириш.
Стефано, хабар қилинг уйдагиларга,
Хонимбека қўрғонига қайтаётир; денг.
Кейин, боққа айтиб чиқинг созандаларни.

С т е ф а н о кетади.

Ой шуъласи ширин ухлар дўнг-тепаларда!
Кел, бир нафас ўлтирайлик мана бу ерда.
Қуй, оҳанглар борлиғимиз элитсин бутун,
Ширин-ширин садо тилар осуда шу тун.
Кел, Жессика, ўлтир. Бир зум термул фалакка,
Осмон заррин ҳалқалардан тиқилган қашта:
Ҳатто увоқ зарраси ҳам, термулсанг агар,
Фариштадек жилоланар, куйлар, рақс этар.
Ва жўр бўлар ўзи янглиғ фаришталарга.
Шундай оҳанг яшар фақат ўлмас қалбларда:
Аммоки, у малоҳатсиз, қўпол бир йўсин
Заминий, кир қобиқ билан ўралгани-чун,
Биз у ажиб оҳангларни эшитолмаймиз.

С о з а н д а л а р кирадилар.

Қани, бу ёққа!
 Дианани уйғотингиз тарона билан¹.
 Хонимбека қулоғига сеҳрлар қуйиб,
 Ширин созу садо билан бу ёққа бошланг.

Ж е с с и к а

Ширин оҳанг юрагимни эзар доимо.

Л о р е н ц о

Чунки, оҳанг тўқинади қалбга аввало.
 Биласанми, саҳродаги ёввойи пода,
 Ёки ҳали яйдоқ юрган отлар уюри,
 Томирларда ўйнар экан ҳароратли қон,
 Шамол янглиғ учиб, кишнаб, солишар сурон.
 Лекин улар ногаҳоний бурғу садоси,
 Ёки бошқа бир оҳангни эшитишса, бас,
 Ювош тортиб, сергакланиб олишар нафас.
 Музиканинг фасоҳати, таъсири билан
 Майин боқар ўша чақин ёввойи кўзлар
 Шоирларнинг айтишича созанда Орфей
 Дарахт, қоя, дарёларни этаркан афсул.
 Нимаики тошбағирдир, сезгидан маҳрум,
 Шан оҳанглар асир айлар, юшатар бир зум.
 Киши юрагида оҳанг бўлмаса агар,
 Унга таъсир этолмагай соҳир садолар.
 У талонга, хиёнатга, макрга мойил,
 Унинг қалби уқубатли тун каби қора,
 Туйғулари — Эреб² каби тийра, қоронғу:
 Бундайларга ишонма ҳеч.— Қўшиқни тингла.

Бир чеккадан Порция билан Перисса киради.

¹ Диана — бу ерда «ой» маъносида. (Тарж.)

² Эреб — антик мифологияга кўра, ер остидаги зулмат салтанати. (Тарж.)

Порция

Кўрасанми? Чироқ ёнар катта хонада.
Шуъласини узоқларга ёймиш... Шу янглиғ
Эзгуликлар ярқирайди ёвуз оламда.

Нерисса

Шам кўринмас аммо тўлин ой шуъласида.

Порция

Кичик шуҳрат катта шавкат олдида шундоқ
Сўниб қолар... Бирор ёққа жўнаркан қирол,
Қирол каби ярқирайди унинг ноиб.
Қирол қайтгач, аммо унинг улуғворлиги —
Чўкиб кетар, бамисоли денгизга ирмоқ
Ғарқ бўлгандек.— Музыка! Сен илгаяпсанми?

Нерисса

Синьора, бу — хонаки оркестрингиз.

Порция

Ҳамма нарса ўз вақтида бўлгани яхши:
Тунда оҳанг кундузгидан ширин туюлар.

Нерисса

Жимлик унга бағишлайди сеҳр-жозиб.

Порция

Олақарға қағиллаши тўрғай навоси
Худди бирдек — тинглаганда лоқайд, бепарво.
Агар булбул тунда эмас, кундуз сайраса,

Гоз-ўрдаклар «го-го»лашиб, шовқин солган чоғ,
 Саъвадан ҳам паст тушарди созандаликда.
 О, азизим, вақтга боғлиқ бўлур кўп нарса —
 Қиймат топиб, одил, аъло баҳоланишда.
 Бас, кифоя! Ой ухлайди Эндимнон билан:¹
 Ва уйғониш истамайди!

Музыка тинади.

Л о р е н ц о

Янглишмасам, бу —
 Синьора Порциянинг овозимасми?

П о р ц и я

У мени-чи, овозимдан таниди, худди
 Кўр каккуни танигандек нохуш овоздан.

Л о р е н ц о

О, синьора,
 Қадамингизга ҳасанот!

П о р ц и я

Эрларимиз учун тоат-ибодат этдик,
 Улар қайтиб келишгандир?

Л о р е н ц о

Иўқ, синьора:
 Бироқ чопар ҳозиргина келтирди хабар!
 Эсон-омон қайтишмоқда иккаласи ҳам!

П о р ц и я

Бор, Нерисса, тайинлаб қўй хизматкорларга,
 Лйтмагайлар бизнинг уйдан жилганимизни.
 Утинаман: Лоренцо, сиз, Жессика, сиз ҳам.

¹ Эндимнон — Зевснинг ўғли, ой илоҳаси Селена сеҳри билан у умрбод уйқуга чўмган. (Тарж.)

Карнай садоси.
Лоренцо

Эрингиз ҳам келиб қолди — янграйди бурғу,
Синьора, амин бўлинг, оғзимиз маҳкам.

Порция

Қандай кеча! Кеча эмас, касалманд бир кун:
Фақат бир оз ранги ўчиқ. Назаримда у —
Ярим оқшом. Эндигина қуёш ботгандай.

Бассанио, Антонио, Грациано ва уларнинг хос
маҳрамлари киришади.

Бассанио

Қуёш ботса-ботаверсин, сиз бўлинг пайдо,
Ҳеч шубҳасиз, бизга кундуз бўлур ҳувайдо!

Порция

Майли, ёниб-ярқирай-да, куйдирмай фақат,
Хотинидан куйган эрга қийиндир беҳад.
Бассанио, кимга керак шундоқ бўлиши,
Бироқ, сизга айтсам, бари худонинг иши!
Синьор қани, уйингизга марҳамат қилинг.

Бассанио

Қўп ташаккур, синьора. Қаршилаб олинг —
Лутф ила азиз дўстим Антониони.
Бениҳоя қарздордирман унинг олдида.

Порция

Ҳа, сиз унга бениҳоя бурчлисиз, дўстим,
У борини нисор этди, ахир, сиз учун!

¹ Бассанио Порцияни қуёшга ўхшатапти. (Тарж.)

А н т о н и о

У қарзини тўлаб бўлди менга бус-бутун.

П о р ц и я

Синьор, бизнинг уйимизда азиз меҳмонсиз:
Фақат сўзда кўрсатмаймиз иззат-икромни,
Бас, шу билан тугатаман лутф-каломни.

Г р а ц и а н о

(*Нериссага*)

Ҳақ эмасман, ойга қасам ичиб айтаман;
Ишон, ахир, бердим ҳакам-мирзага уни.
Сенинг шундоқ ранжишингни қайдан билибман,
Менга қолса бичилган қул бўлмайдими у.

П о р ц и я

Оҳ-ҳо! Жанжал, ҳалитдан-а? Нима гап ўзи?

Г р а ц и а н о

Э, айтишга арзимаган олтин узукча,
Уни совға айламишди менга Нерисса.
Худди пичоқ дастасига битилган каби,
Сўзи борди: «Мени севгил, айрилма»— деган.

Н е р и с с а

г

Нелар дейсан қиймати-ю, сўзи ҳақида?
Сен узукни олиб, менга қасам ичгандинг:
«Ишон, асраб аягайман то ўлгунимча,
Агар ўлсам, тобутимга солгайлар»,— дея.
Сал эҳтиёт этсанг яхши бўларди уни,
Менга севгинг ҳурматимас, қасам ҳурмати!

Ҳакам мирзаси, дейсанми? Шоҳиддир худо:
У мирзанга соқол-мўйлов битмагай асло!

Г р а ц и а н о

Омон бўлса, бир кун битар унга ҳам соқол.

Н е р и с с а

Ҳа, эркакка айланолса агарда аёл.

Г р а ц и а н о

Шу қўлимга қасам ичиб айтаманки, у
Бола эди, бир ўспирин, ёш бир йигитча.
Бўйи баста сендан баланд эмасди унча:
У ҳакамга мирза эди, ҳакамга мирза.
Хизматимга шу узукни берасан, деди,
Нима қилай, йўқ, дейишга тилим бормади.

П о р ц и я

Сизга таъна-дашном лозим: ёш хотинингиз
Биринчи бор тортиқ этган ҳадя-эҳсонни
Осонгина ёт кимсага бериб қўйибсиз.
Ахир уни қасам ичиб, таққан эдингиз,
Сизнинг сидқу садоқатга муҳр эди у.
Севганимга мен ҳам узук тақдим этганман,
Айрилмайман, дея у ҳам қасамлар ичган,
Шундаймасми, мен ҳозирман қасам ичмоққа:
Эрим ҳатто бор дунёнинг бойлигига ҳам
Бармоғидан олмас уни, Грациано,
Жуда қаттиқ ранжитдингиз хотинингизни,
Мен ўрнида бўлсам, балки бўлардим жинни.

Б а с с а н и о

(четга)

Қани энди, чап қўлимни чошиб ташласам,
Ва шу билан узукни ҳам йўқотдим, десам.

Г р а ц и а н о

Узугини берди синьор Бассанио ҳам,
 Хизмат ҳақи учун уни сўради ҳакам.
 Адо этган хизматига арзийди аммо!
 Мирзаси ҳам мендан узук сўради фақат.
 Униси ҳам, буниси ҳам фақат, шу, деди.
 Узук беринг, бошқа нарса олмаймиз, деди.

П о р ц и я

Берганингиз қайси узук? Айтинг, билай мен,
 У меники эмасдир, деб умид қиламан!

Б а с с а н и о

Гуноҳимга ёлғонни ҳам қўша билсайдим,
 Бу хабарни рад этардим; мана — бармоғим,
 Узугингиз кўринмайди, ундан айрилдим.

П о р ц и я

Айрилибсиз, демак, сидқи садоқатдан ҳам!
 Тангри шоҳид: сизга хотин бўла олмайман,
 То узукни қўлингизда кўрмагунимча!

Н е р и с с а

Мен ҳам шундоқ!
 То узукни бармоғида кўрмагунимча!

Б а с с а н и о

Жоним, кимга берганимни агар билсайдинг,
 Ва ким учун берганимни агар билсайдинг,

Билганингни кейин англаб ета билсайдинг,
 Узукни мен қандай азоб билан берганим,
 Унинг эса, фақат «узук, узук» деганин —
 Билсанг эди, юмшармиди бир оз ғазабинг.

П о р ц и я

Унинг асл баҳосини билсангиз эди,
 Менинг асл баҳойимни билсангиз эди,
 Ор-номусни билиб, амал қилсангиз эди,
 Сиз ҳеч қачон бермасдингиз ўша узукни:
 Ким экан у, инсонларнинг нодон, номарди,
 Қатъий туриб, кўндирсангиз уни бўларди,
 Йўқ, десангиз, айтинг, ким ҳам талаб қиларди
 Сизга азиз, эзгу бўлган ўша узукни?
 Уйлайманки, Нерисса хўп топиб сўзлади,
 Улай агар, хотин киши қўлидадир у.

Б а с с а н и о

Хотин киши қўлидамас, қасам ичаман —
 Номус билан, доктор-ҳакам қўлидадир у.
 Жаноб доктор пул олмади, узук сўради,
 Мен рад этдим, ғоят хафа бўлиб жўнади —
 У, дўстимнинг ҳаётини қутқарган инсон!
 Яна қандай тушунтирай, гўзал рафиқам!
 Орқасидан юбормоққа мажбур бўлдим мен:
 Уят ҳисси, бурч туйғуси мени қийнади:
 Номус мени ўтдан олиб, ўтга ташлади
 Булганмасин, деди, номинг нонкўрлик билан.
 Жоним, мени афву этинг, қасам ичаман
 Тун қўйнида ёнган қутлуғ юлдузларга мен:
 Сиз ўзингиз, шу узукни бер, деб, докторга,
 Сўрардингиз, гар бўлсангиз мен билан бирга.

П о р ц и я

Энди уйга яқинлатманг ўша докторни,
 Баски, менинг энг севимли узугим унда,
 Саховатда беллашаман мен ҳам сиз билан,
 Саховатнинг эшигини очаман унга.
 Нима деса, шу ондаёқ бажо этаман,
 Севги деса — севги, ўлич сўраса — ўлич.
 Шунинг учун бир кеча ҳам ёнимдан жилмай,
 Қоровуллик қилинг, жиндак ёлғиз қолсам-чи,
 Номус билан қасам ичай (номусим бугун),
 Уни дарҳол чақираман кроватимга.

Н е р и с с а

Мен мирзани чақираман, ўзингиз ўйланг.
 Қандоқ бўлур назоратсиз қолдирмоқ мени?

Г р а ц и а н о

Ҳа, кўзимга бир кўриниб боқсин-чи, уни
 Жаҳаннамга жўнатурман қалами билан.

А н т о н и о

Минг афсуски, барига мен сабабчидирман.

Б а с с а н и о

Менинг ночор гуноҳимни кечир, Порция,
 Шу дўстларим ҳузурида қасамёд этгум,
 Сенинг ўша ёруғ, шахло кўзларинг учун,
 Бир кўзларки, уларда мен кўраман ўзим...

П о р ц и я

Эшитдингизми!

Кўзларимда у ўзини кўрар икки бор,

Ҳар бирида бир каррадан... Қўш юрак билан
Қасам ичгил, бу гапинга ишонмоқ мумкин!

Б а с с а н и о

Эшит, кечир гуноҳимни, этгум қасамёд,
Қасамимни бузмагайман энди умрбод.

А н т о н и о

Мен жисмимни тиккан эдим унинг бахтига,
Гар узукни ололмаса, бўларди ҳалок¹.
Энди бўлса, мен жонимни гаров этаман,
Гаров этиб, сизни чиндан ишонтираман,
Ки, эрингиз бузмагай деб ичган қасамин.

П о р ц и я

Сиз кафилсиз демак. Олиб берингиз унга,
Бунисини эҳтиётлаб, яхши асрасин.

(Антониога узук беради.)

А н т о н и о

(Бассаниога узукни узатиб)

Ол, умрбод асрамоққа қасамёд айла.

Б а с с а н и о

Ё тангрим!

Мен докторга берганимнинг худди ўзи-ку!

¹ Бу ерда узукни сўраган адвокат — Порция кўзда тутилди. *(Тарж.)*

Порция

Уни доктор берди менга, о, Бассанио,
Кечир, кеча эвазига ётдим у билан,

Нерисса

Сен ҳам кечир мени, азиз Грациано:
Уша ҳакам мирзаси, у ўспирин бола
Шу узукнинг эвазига ётди мен билан.

Грациано

Ез палласи равон йўлни тузатмоқ шартми?
Қандай расволик бу! Бизнинг олдимизга, ҳа,
Похол солиб кетишипти, хабаримиз йўқ.

Порция

Қўполликни қўйинг. Нечун ажабланасиз?
Мана мактуб, вақт бўлганда, ўқиб кўрасиз.
Падуядан келган сизга, Беллариодан.
Маълум бўлар бундан: доктор — Порция бўлган,
Унга мирза эса — манов гўзал Нерисса.
Лоренцо ҳам айтар, сиз-ла изма-из кетиб,
Ҳозиргина оптимизга қайтганимизни.
Уйга ҳатто кирганим ҳам йўқ, Антонио,
Бир ажойиб хушхабарим бордир сиз учун.
Бунақасин кутмагансиз. Бу хатни ўқинг:
Бунда аниқ айтилганки, учта кемангиз
Қаттакон юк-бойлиқ билан манзилга қайтмиш.
Бу ёғини гапирмайман, қандай тасодиф
Бу мактубни ташлаб кетмиш қўлимга бугун.

Антонио

Лол қолдим бутун!

Б а с с а н и о

Ажаб, доктор сен бўлсангу мен танимасам?

Г р а ц и а н о

Ҳа, олдимга похол солган сенмисан мирзам!

Н е р и с с а

Похол солиш қандай бўлур, билмагай мирза,
Токи ўзи чиқдан эркак бўлиб қолмаса.

Б а с с а н и о

Гўзал доктор, биз тўшакни кўрармиз баҳам,
Мен бўлмасам, ухлайвергин хотиним билан.

А н т о н и о

Менга ҳаёт бахш этдингиз, азиз синьора,
Бахш этдингиз яна ҳаёт воситасин ҳам:
Уқиб кўрдим, кемаларим қайтипти чиндан.

П о р ц и я

Лоренцо, сиз қулоқ тутинг, нима дер мирзам,
Ўйлайманки, қуруқ қўймас ўша сизни ҳам.

Н е р и с с а

Шундоқ, лекин, бож олмайман бу қоғоз учун,
Топшираман, қабул айланг Жессика билан.

Бу расмий хат, бунга кўра, бадавлат жухуд
Бор бойлигин номингизга васиқа этган.

Л о р е н ц о

Гўзал санам, гўё осмон неъматин билан
Тўйдирдингиз биз, очларни¹.

П о р ц и я

Ҳадемай, сахар:
Назаримда, воқеанинг тафсилотини
Билмоқчисиз. Қани ҳамма уйга кирайлик:
Истаганча сўроқ қилинг бизни у ерда,
Биз саволга собит туриб, жавоб берайлик.

Г р а ц и а н о

Гар биринчи саволинг не, дея сўраса,
Саволим, шу қасам ичиб айтсин Нерисса:
Эртагача кутарми у, ё бугун, ростин,
Икки соат рози дилга бўларми рози?
Тонгдан кўра тун зулмати мен учун хуброқ,
Бўлса дейман менинг мирзам мен билан кўпроқ,
Умр бўйи бир нарсадан қўрқаман тинмай:
Жоним, яна узугингни йўқотиб қўймай!

Кетадилар.

¹ Тавротдаги ривоятга ишора. Эмишки, яҳудийлар саҳрода сарсон-саргардон бўлиб юрганда, худо уларга осмондан овқат ташлаган. (*Гарж.*)